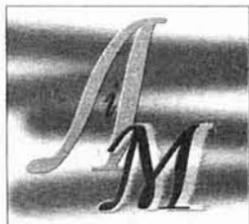

ЛІТЭРАТУРА і мастацтва

9 верасня 2005 г. № 36/4323

АНОНС!

Апошнім часам у колах літаратурнай грамадскасці і прэсы актыўна абмяркоўваецца пытанне павышэння цікавасці да айчынай літаратуры, гучаць заклікі да дыскусіі, шукаюцца прапановы па вырашэнні гэтай праблемы. Таксама ідуць актыўныя пошукі новых тэм і сюжэтаў у разнастайных накірунках. Адзін з іх — фантастыка, якая падзяляецца на фэнтэзі і сайнс фікшн.

Вядома ж, дадзеная тэма на сённяшні дзень найбольш распрацаваная ў творах замежных аўтараў, перш за ўсё амерыканскіх. Але, ствараючы нешта новае сёння, трэба звяртацца і да класікі жанру, каб не паўтарыцца і знайсці штосьці сваё...

СТАР.

7

XXVI Міжнародны фестываль фальклору, арганізаваны Еўрапейскім вяршальным саюзам, прайшоў у Гданьску. Беларусь, якая ўваходзіць у ЕВС і ўдзельнічала ў такім форуме народнай творчасці не ўпершыню, была прадстаўлена мастацтвам этнатрыю "Троіца". Значную суполку ў складзе Івана Кірчука, Юрыя Дзмітрыева ды Юрыя Паўлюйскага для ўдзелу ў фестывалі прапанаваў радыёканал "Культура". Пабывала ў Гданьску і спецыяльны карэспандэнт Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі музыказнаўца Тацяна ПЕШНЯКЕВІЧ.

СТАР.

10

Адродзімся з моваю мы!

Дзень беларускага пісьменства прайшоў у нашай краіне ўжо дванаццаты раз. Старажытная азбука і кніга кніг — Біблія — зрабіліся яго сімваламі.

Ля падножжа цяпер ужо не «белакаменнай бярозкі», а гістарычна праўдзівай, цёмнастволай Камянецкай вежы ці не ўпершыню перагукаліся званы. Людзі ішлі на гэтыя ўрачыстыя перазовы, каб пакланіцца найвышэйшым каштоўнасцям чалавечтва і ўзяць натхненне для новых спраў. Каб і надалей, паводле Янкі Купалы, «збіраць зярно к зярняці»...

Тут, у Камянцы, ля вежы, згадкі з гісторыі пісьменства, якое распаўсюджвалася на Беларусі адначасова з хрысціянствам, ажывалі ў захапляльнай тэатралізаванай імпрэзе. Месцічы сталага веку, дзятва з наваколя, шматлікія госці слухалі дынамічны аповед пра тое, як дзевяць стагоддзяў таму безыменны для нас продак-берасцянін выразаў на самшытавым грабенчыку першыя кірылічныя літары. Як стварыў першую ў славянскім свеце друкаваную кнігу вялікі Скарына, і была тая кніга ад Бога: Біблія. Як увайшла ў свядомасць адукаваных суайчыннікаў паэма класіка нашай літаратуры Міколы Гусоўскага «Песня пра зубра»...

(Працяг на стар. 2)

Фота В. КАВАЛЁВА
Калаж В. КАЛІНІНА

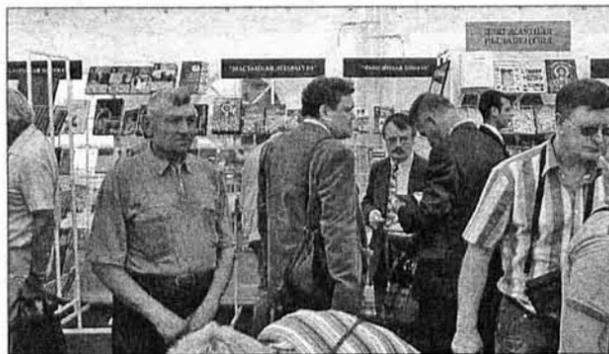
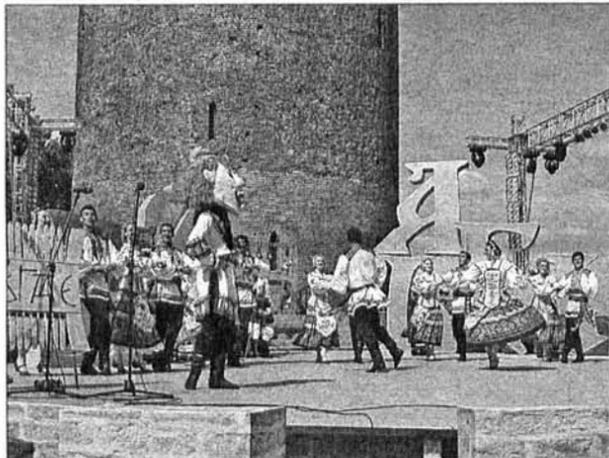
Адродзімся з моваю мы!

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

І ажывалі слаўтыя постаці, якім абавязаныя мы першымі беларускімі, у тым ліку і друкаванымі, кнігамі. “Пішыце кнігі. Чытайце кнігі. Бо ў іх уся мудрасць: Божая і чалавечая”, — нібы звярнулася да нас вялікая заступніца зямлі Беларускай Еўфрасінія. А следам — сьляны сын зямлі Полацкай, Францішак Скарына; стваральнік “Песні пра зубра” Мікола Гусоўскі; філосаф,

педагог, асветнік-друкар Сымон Будны. А яшчэ — Васіль Цяпінскі, які нібыта блаславіў сённяшняю нашу рупнасць: “Адродзіцца праз ваш ратунак мова — адродзіцца з моваю і вы”. І вялікі настаўнік Лаўрэнцій Зізаній... Зусім непадалёк, на ўтравельым лапіку зямлі размясціліся драўляныя постаці вялікіх асветнікаў Беларусі,

вобразы якіх увасобілі мясцовыя разьбяры — удзельнікі пленэру майстроў. У самой старажытнай вежы адкрылася новая экспазіцыя Брэсцкага абласнога краязнаўчага музея. А ля яе муроў пад гукі каларытна інструментаванага танца са старадаўняга берасцейскага нотнага зборніка, вядомага нам як «Полацкі сшытак», выштуркувалі карункі карагода дзеці. Ажывалі старонкі летапісу, і ў рыцарскім двубой вырашаўся лёс гэтай зямлі, лёс людзей, і лунаў пераможны вокліч: «Камянецкай харугве — віват!» Юныя чытальнікі дэкламавалі чатырохрадковую сваіх знакамітых землякоў-берасцейцаў: Андрэя Рымшы, Яўгенію Янішчыц, Ніну Мацяш, Васіля Жуковіча. Да гэтых свята звярталіся афіцыйныя асобы і ўдзельнікі традыцыйнай навукова-асветніцкай экспедыцыі “Дарога да светыняў” пісьменніца Ніна Загорская ды археолаг, прафесар Пётр Лысенка.

У святочны Камянец прыехалі прадстаўнікі дыпламатычнага корпуса В’етнама, Казахстана, Літвы, Лівіі, Палесціны, Сербіі і Чарнагорыі, Славакіі, ЗША, Таджыкістана, Францыі, Расіі, а таксама АБСЕ, структур СНД і Святога Прастола.

— У кожнай краіне ёсць даты, падзеі і святы, якія ўвасабляюць яе аблічча. У Беларусі такое свята — Дзень беларускага пісьменства, якое прайшло праз вякі дзякуючы нашаму народу, нашым вялікім асветнікам, і ладзіцца ўжо ў дванаццаты раз. Эстафету ад старажытнага Турава прыняў старажытны і малюнічы Камянец. Сёння мы пазнаёмімся са слаўнай гісторыяй гэтага краю, яго культурай і ўсім тым, што зроблена на працягу многіх стагоддзяў, — зазначыў, адкрываючы ўрачыстасць, намеснік прэм’ер-міністра Рэспублікі Беларусь, старшыня Рэспубліканскага арганізацыйнага камітэта па правядзенні Дня беларускага пісьменства Уладзімір Дразын.

А затым ён агучыў тэкст віншавальнага ліста, які Прэзідэнт нашай краіны Аляксандр Лукашэнка даслаў удзельнікам Дня беларускага пісьменства:

— Гэта свята трывала займае пачэснае месца ў пераліку важнейшых падзей культурнага жыцця нашага грамадства, яно аб’ядноўвае людзей, нагадвае нам пра неабходнасць захавання і ўзбагачэння духоўнай спад-

чыны, далейшага паглыблення векавых сувязей паміж брацкімі славянскімі народамі. Для беларусаў веды, пісьменства, духоўныя каштоўнасці заўсёды былі невычэрпнай крыніцай аптымізму, апорай у пераадоленні ўсіх цяжкасцей і перашкод. Невыпадкова менавіта Беларусь стала радзімай многіх выдатных асветнікаў, дзеячаў культуры, літаратараў і навукоўцаў сусветнага ўзроўню.

Сардэчна павітаў прысутных старшыня Брэсцкага аблвыканкама Канстанцін Сумар, які падкрэсліў, што

Дзень беларускага пісьменства — гэта свята тых, хто зберагае і памнажае культурныя каштоўнасці, сцвярджае высокія чалавечыя ідэалы, бярэ на сябе адказнасць за будучыню нашай краіны.

— Камянецчына вядомая не толькі сваёй зялёнай жамчужынай, Белавежскай пушчай, — візітнай карткай як вобласці, так і рэспублікі, — сказаў губернатар Брэсцчыны. — Тутэйшая зямля багатая на гістарычныя падзеі, на ёй жыве шчодры і працавіты народ, які з павагай адносіцца да спадчыны продкаў, зберагае і развівае яе. Дзякуючы намаганням такіх людзей прыгажэюць і іншыя беларускія гарады, упарадкаваюцца мястэчкі і вёскі, зберагаюцца лепшыя народныя традыцыі.

А яшчэ падчас адкрыцця гаварылася, што ў турыстычнае жыццё вобласці цяпер актыўна ўключаюцца новыя музейныя комплексы і ансамблі, адроджаны і ўзнаўляюцца радавыя гнёзд слаўных асоб: Міцкевіча, Касцюшкі, Орды, Нямцэвіча ды іншых.

— У дванаццаты раз жыватворны агонь ад Гроба Господняга наведвае куткі Беларусі, гэты агонь — суд Боскі,

ён асвятчае нашу гісторыю і тых, хто жыве на роднай зямлі, — прамовіў епіскап Брэсцкі і Кобрынскі Іаан. — Мы жывём у адказны час, калі павінны не толькі адродзіць духоўнае жыццё, але і ўзбагаціць яго.

У цэнтры горада разгарнуўся фестываль беларускай прэсы і кнігавядання, экспанаваліся самыя свежыя навінкі ды кнігі-прызёры міжнародных конкурсаў. Віраваў кірмаш рамёстваў, ладзіліся разнажанравыя канцэртныя праграмы, гучала самая розная музыка: рэлігійная, урачыстая, харавая, класічная, народная. Выступалі паэты. Адбылася і цырымонія ўзнагароджвання лепшых рупліўцаў айчыннага перыядычнага і кніжнага друку... А падчас фінальнай імпрэзы цёплы па-летняму, утульны куток Берасцейшчыны Камянец перадаў сімвалічную эстафету свята паўночнай, але не менш гасціннай Віцебшчыне: там, у Паставах, пройдзе наступны Дзень беларускага пісьменства.

Было ўсё так, як і прагназавалася на старонках нашага святочнага нумара. Ён, дарэчы, выклікаў асаблівую цікавасць і амаль ажыятажны попыт сярод шматлікіх выданняў, прадстаўленых на свяце ў Камянцы. Гэта прыемна. Гэта настройвае і надалей, разам з усімі рупліўцамі роднай мовы, друку ды кніжнай асветы спраўляць свой сціплы чын — праз беларускае шчырае слова, з якога неўпрыкмет высноўваецца мудрасць. Тая мудрасць, што, як і зерне, кінутае ў глебу, не знікае, а прараствае нашай самабытнай непаўторнасцю, дапамагае Беларусі, беларусам адвек заставацца сабою, не губляцца ў вялікім, стракатым і неспакойным свеце. І сёння святкаваць сваё духоўнае, культурнае адраджэнне ў маладой незалежнай дзяржаве.

В. КАВАЛЁЎ (фота),
Р. МАРЧУК, С. БЕРАСЦЕНЬ,
спецыяльныя карэспандэнты «ЛіМа».

Віншваем!

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова “Літаратура і Мастацтва” віншуе сваіх супрацоўнікаў Мікалая Пятровіча Станкевіча (намесніка дырэктара РВУ), Раісу Андрэеўну Баравікову (галоўнага рэдактара часопіса “Малодосць”), Святлану Берасцень (рэдактар аддзела музыкі, тэатра, кіно і выяўленчага мастацтва штотыднёвіка “Літаратура і мастацтва”, члена рэдкалегіі) з узнагародай Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь нагрудным знакам “Выдатнік друку Беларусі”.

Калектыў РВУ шчыра зычыць сваім калегам моцнага здароўя, дабрабыту і нястомнай дзейнасці ў творчасці, на агульную карысць, як установы, так і Радзімы — нашага агульнага дома. Няхай ніколі не прытупяцца вастрыня вашага пярэ і пільнасць творчых вачэй.

“Песняй вітаю я вас!”

Першага верасня ў парку імя Горкага гучалі вершы, добрыя словы і пажаданні вядомых пісьменнікаў, мовазнаўцаў, навукоўцаў. Гэтае свята прысвечана не толькі новаму навучальнаму году, але і памяці вялікага мовазнаўцы, геніяльнага паэта, патрыёта сваёй Радзімы і самае галоўнае — сапраўднага чалавека, імя якога Якуб Колас.

Першым выступіў артыст А. Вінярскі. Чытаў верш “Голас зямлі”, урывак з ліста да сына Юркі, які прамаўляў Якуб Колас па Усесаюзным радыё 28 лютага 1942 года. Потым слова ўзяў галоўны навуковы супрацоўнік Фізіка-тэхнічнага інстытута НАН Беларусі, доктар тэхнічных навук, сын Якуба Коласа Міхась Міцкевіч. Шмат шчырых слоў прагучала ад Міхася Канстанцінавіча наконт роднай мовы, ён заклікаў нас, беларусаў, ганарыцца сваёй мовай, пажадаў школьнікам шчаслівага шляху ў жыцці.

Сустрэчу прадоўжыў пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі імя Якуба Коласа Генрых Далідовіч. Вучні прачыталі ўрывкі з паэмы “Новая зямля”.

Кацярына ЛОСЕВА,
вучаніца СШ № 98 г. Мінска.

Госць бібліятэкі

АБСЯГІ

БРЭСТЧЫНА

«Рагнеда»

У сталічнай Цэнтральнай бібліятэцы імя Янкі Купалы адбылася адметная падзея — прэзентацыя новай кнігі пісьменніцы Таісы Бондар «Рагнеда». А адметнасць гэтай падзеі не толькі ў выхадзе кнігі, але і ў супадзенні прэзентацыі з Днём ведаў. Таму для шматлікіх вучняў, студэнтаў, настаўнікаў ды супрацоўнікаў бібліятэкі, якія сабраліся ў вялікай лекцыйнай зале ўстановы, сталася сапраўдным святам сустрэча са знамым творцам.

*З крыніцы высахлай — ваду не піць.
Гукаю продкаў. Блізкіх і далёкіх.
Гукаю песняй: песня — тая ніць,
што дні, гады, вякі нітуе лёгка.
Ёй дагукацца, ёй знайсці ў былым
разгалку нашай згоды — і нязгоды —
жыць толькі тым, што далзена, —
сваім,
адзіна, як здаецца, мэтазгодным.
Не права — абавязак: не забыць,
адкуль, чые мы, чым мы часу плацім...
З крыніцы высахлай ваду не піць,
гады мінуць — капаць не дакапацца.*

«Я пачала з гэтых радкоў зусім невыпадкова, — падкрэсліла пісьменніца, — таму што чалавек становіцца чалавекам не толькі з-за таго, што нарадзіўся ў чалавечым абліччы. Чалавекам трэба стаць, яго трэба вырасіць, узгадаваць у самім сабе. Калі мы не будзем ведаць, хто мы, адкуль, які наш радавод, зазіраць у гісторыю, дык гэта станавленне як асобы амаль немагчыма здзейсніць».

Далей Таіса Мікалаеўна зрабіла экскурсе у мінулае, з якім азнаёмілася з летапісаў падчас працы над паэмай «Рагнеда» ў бібліятэках і архівах. Сваё выступленне пісьменніца закончыла, як і пачала, паэтычнымі радкамі з эпілога паэмы «Рагнеда»:

*А я... Я нядаўна адкрыла:
у сэрцах (хай толькі ў адным!)
у кветкі прыбрана магіла —
яе не зруйнуюць гады.
А значыць, і памяць. І памяць...*

*Занатга балючы мой сказ?
Магчыма. Усе, хто — за намі,
палеглі.*

Каб збыцца — у нас.

Апошнія радкі прагучалі адначасова і як пытанне, і як адказ слухачам ды чытачам.

Пасля выступлення пісьменніцы былі заданы пытанні, адно з якіх тычылася мастацкага афармлення кнігі. Таіса Мікалаеўна адзначыла, што выданне з'яўляецца, так бы мовіць, кнігай двух аўтараў: яе і цудоўнага мастака, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі, прафесара, выкладчыка Акадэміі мастацтваў Уладзіміра Тоўсіка. «Паэзія і жывапіс, — дала Т. Бондар, — вельмі блізкія, бо чытаючы вершы ці ўзіраючыся ў палатно, трэба многае дадумваць, адчуваць...».

Бясспрэчна, візуальны рад кнігі (кажучы мовай тэлевізійшчыкаў) насамрэч адметны. Мастак У. Тоўсік змог сваімі малюнкамі перадаць вышынню псіхалагічнага настрою гераіні паэмы. Тут, як і ў тэксце, бачацца і духоўная моц Рагнеды, і распачнасць князёўняжанчыны. Лірызм і трагізм пераплецены настолькі шчыльна, што адчуваецца подых тамтэйшай эпохі.

Таму, відаць, творчы тандэм Т. Бондар і У. Тоўсіка дасягнуў пастаўленай мэты.

Кніга «Рагнеда» атрымалася ва ўсіх адносінах выключным выданнем. Пра гэта шмат гаварылася на прэзентацыі. Бібліятэкары, студэнты, настаўнікі і вучні адзначалі, што паэтычны твор Таісы Мікалаеўны своечасовы і будзе запатрабаваны ў сённяшні няпросты час.

Напрыканцы прэзентацыі да Таісы Бондар выстравілася чарга па аўтографы. Пісьменніца таксама падпісала і падаравала сваю кнігу адной са школ.

В. КАВАЛЁЎ
Фота К. Дробава

Распачалі мерапрыемства вядучыя Валіяніна Гарбайчук і Вера Штоп прывітальным словам і віншаваннем з нагоды Дня ведаў. Яны падкрэслілі, што па традыцыі ў гэты дзень прынята гаварыць пра самае дарагое і святое: пра радзіму, грамадзянскі абавязак, пра гістарычнае мінулае — такое багатае ў нашай Беларусі, пра ішчасліваю будучыню, якую немагчыма пабудаваць без ведання сваёй гісторыі і, наогул, без прагі да новых ведаў.

«Памяць пра велічную полацкую князёўну Рагнеду здаўна жыве ў народзе, — працягвалі апавядаць вядучыя. — Яе доля ў розныя часы натхняла пісьменнікаў, кампазітараў ды мастакоў. Рагнедзе прысвяцілі свае паэтычныя і драматычныя творы Т. Шаўчэнка, Янка Купала, К. Рылееў, А. Петрашкевіч, І. Чыгрынаў, Т. Бондар.

І зусім невыпадкова праходзіць прэзентацыя кнігі, бо сёння ў нас у гасцях вядомая беларуская пісьменніца, аўтар шматлікіх зборнікаў прозы і паэзіі, член Саюза беларускіх пісьменнікаў, дырэктар Рэдакцыйна-выдавецкай установы «Літаратура і Мастацтва», лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» 2004 года Таіса Бондар».

Таіса Мікалаеўна павітала ўсіх прысутных, павіншавала вучняў і настаўнікаў са святам ведаў і прачытала ўрывак са сваёй гістарычнай песні «Сон-трава», якая ў ліку іншых увайшла ў кнігу «Рагнеда»:

У Храме Мадоннаў

Першага верасня ў Палацы мастацтваў адкрылася персанальная юбілейная выстаўка вядомага мастака Аляксея Кузьміча «Храм Мадонны». Яе арганізатарамі выступілі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Мінскі гарадскі выканаўчы камітэт і Беларускі саюз мастакоў.

На ўрачыстым адкрыцці прысутнічалі першы намеснік міністра культуры Беларусі У. Рылатка, начальнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама В. Кураш, мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя М. Горкага Б. Луцэнка, пісьменнік У. Ліпскі, а таксама акадэмік Міжнароднай Кірыла-Мяфодзіўскай акадэміі Л. Шумская, старшыня гарадской арганізацыі блакніцкаў Ленінграда Н. Мядзведзева, пэат А. Скарынкін, народная артыстка Беларусі Н. Гайда ды шматлікія прыхільнікі творчасці мастака, студэнты і школьнікі, прадстаўнікі сродкаў масавай інфармацыі. Адкрыў уступным словам і вёў урачыстасць першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў, скульптар Аляксандр Фінскі.

Першы намеснік міністра культуры Уладзімір Рылатка павіншаваў юбіляра і адзначыў, што творчасць мастака запатрабавана і з кожным днём набывае ўсё больш актуальнасці.

«Я шчасліва, што прысутнічаю на адкрыцці выстаўкі, — зазначыла народная артыстка Беларусі Наталля Гайда, — што асабіста знаёма з Аляксеем Кузьмічом. З мастаком, які адчувае прыгажосць жанчыны, патэмнасць жаночай душы і здолеў вообраз кожнай кабеты наблізіць да выявы Мадонны».

В. К.
Фота аўтара

«Гістарычная Брама» ставіць пытанні

Вёска Першамайская Бярозаўскага раёна сваім выпускам часопіса «Гістарычная Брама» шырока стала вядомай з 1997 года, пра што неадночы згадваў «ЛіМ». І вось пабачыў свет чарговы нумар гэтага выдання. У ім шмат цікавых, змястоўных і арыгінальных матэрыялаў: найбольш гістарычных і краязнаўчых. Але спынім увагу на літаратурных і мастацкіх яго вартасцях.

Так, Васіль Туміловіч (Камянецкі раён) піша пра гісторыю «праваслаўнай літаратуры для народа», а Уладзімір Костка (Брэст) расказвае аб забытым паэце М. Костцы. Аляксандр Ільін і аўтар гэтых радкоў прысвяцілі свае нататкі Паўлюку Багьому і Тарасу Шаўчэнку. Цікава выкладзены нарыс «Пінская мастацкая школа 20 — 30-х гадоў XX стагоддзя» ды іншыя публікацыі.

На мой погляд, самым яркім, запамінальным матэрыялам у «Гістарычнай Брам» з'яўляецца артыкул Аляксандра Ільіна (вучоны-матэматык, вядомы беларускі краязнаўца з г. Пінска) «Хто ж з'яўляецца аўтарам «Пінскай шляхты»? Услед за філолагам, прафесарам Нінай Мячкоўскай ён ставіць пытанне, прыводзячы свае меркаванні і доказы, а ці з'яўляецца стваральнікам літшэдэўра «Пінская шляхта» Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч? Як даводзіць сённяшні жыхар Пінска, так, можа стацца, што ім быў С. Куклінскі.

Міхась МАЛІНОЎСКИ

«Роднае слова» ў Баранавічах

Не ўпершыню ў Баранавічах з творчымі справаздачамі галоўны рэдактар папулярнага часопіса «Роднае слова». На гэты раз яго суправаджалі адметна-выразныя паэты Віктар Жыбуль і Вера Бурлак. З першых хвілін выступлення ў Баранавіцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя Валіяніны Таўлая яны адразу прыцягнулі ўвагу аўдыторыі. Выступалі і мясцовыя паэты Іван Лагвіновіч, Анастасія Жук, Алесь Корнеў, Браніслава Лапкоўская (з роду Прушынскіх, адкуль і Алесь Гарун), энтузістка-стваральніца ўнікальнага літаратурнага музея паэта В. Таўлая ў СШ № 4 Алена Яхант. Без сумненняў, найбольш усё прысутных зачаравала сваімі экспромтамі-вершамі Раіса Раманчук.

Вяла сустрэчу бібліятэчная падзвіжніца Наталля Врублеўская. Гасці ды ўсе прысутныя прынялі актыўны ўдзел у вясельні «Творы і творцы Баранавіччыны». Пераможцамі сталі адзінаццаць чалавек, усе яны атрымалі ў якасці прызоў папулярныя кнігі.

Дырэктар Баранавіцкай ЦБС Людміла Максімовіч правяла для паважаных гасцей экскурсію па ўсіх аддзелах і чытальных залах бібліятэкі.

Міхась УГРЫНСКИ

У гасцях у чытачоў

Івацэвіцкая цэнтральная раённая бібліятэка імя Піліпа Пестрака прымала гасцей. Прымала цёпла — з кветкамі і апладысмантамі. Гасцямі ж былі члены літаратурнага аб'яднання «Узлёт» пры райгазэце «Івацэвіцкі веснік»: аўтар зборніка гумару і сатыры «Залаты тавар» і «Свой метал» Віктар Рэчыц (супрацоўнік райгазэты), аўтар зборніка празічных твораў «Пастка на рышара» Валерый Гапееў (адказны сакратар рэдакцыі), пенсіянеры Пятро Валінскі і Сцяпан Кухарчук, чые вершы друкуюцца ў абласных і рэспубліканскіх выданнях, а таксама пачынаючая паэтка, працаўніца сельгаскааператыва «Бальшавік» Надзея Кухценя.

Атрымалася своеасабліва творчая справаздача: літаратары расказалі, як рыхтавалі да выдання свае кніжкі, чыталі новыя творы, пазязляліся планами на будучыню, адказалі на пытанні прысутных.

Алесь ЛАЎРАНЮК

ДЗЕЛЯ ПРАЎДЫ

Супрацоўнікі выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» заўсёды з удзячнасцю ўспрымаюць парады і крытычныя заўвагі, якія тычацца нашых энцыклапедыяў і даведнікаў. Таму што выдаваць энцыклапедычную літаратуру — вельмі складаная справа. Чым больш кваліфікаваных і дасведчаных людзей выкажуць свае меркаванні аб іх, тым больш дакладнымі і поўнымі яны ў будучым дойдуча да чытача.

Адказ крытыку («Ніхто не забыты?» // «Літаратура і мастацтва», 24.06.2005)

З нашым выдавецтвам супрацоўнічаюць каля 6 тысяч навукоўцаў, якія лічацца лепшымі спецыялістамі ў сваіх навуках, у тым ліку — з Масквы, Санкт-Пецярбурга, Прыбальтыкі і Польшчы. Яны ўдзельнічаюць у падрыхтоўцы і абмеркаванні рукапісаў, дапамагаюць у зборы і ўдакладненні матэрыялаў, выказваюць пажаданні і крытычныя заўвагі. Але самая вострая крытыка павінна быць заўсёды абгрунтавана і знаходзіцца ў рамках метадальных патрабаванняў, якія рэгулююць энцыклапедычную працу, — гэта закон! І з тымі крытыкамі, хто яго ігнаруе, нам цяжка пагадзіцца.

Вось і нашаму «штатнаму крытыку» Уладзіміру Зелянкову (ён жа Анатоль Іванчанка) не ўпершыню прыходзіцца тлумачыць, здавалася б, прапісныя ісціны. На старонках газет розных кірункаў — ад «Во славу Родины» да «Народнай волі» ён імкнецца абвінавачваць выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя» ў розных недахопах. Пры гэтым вольна ці не, але ж распаўсюджвае на вялікую чытацкую аўдыторыю недакладную і непраўдзівую інфармацыю. У апошні час У. Зелянкоў звяртае ўвагу на тое, што быццам прапушчана інфармацыя пра шэраг Герояў Савецкага Саюза ва ўніверсальнай «Беларускай Энцыклапедыі» ў 18 тамах, якую ён называе «фактычна другім выданнем» «Беларускай Савецкай энцыклапедыі» (БелСЭ). З такім сцвярджэннем няк нельга пагадзіцца. Прызнаючы значэнне БелСЭ для свайго часу, трэба адзначыць, што артыкулы, асабліва на грамадска-палітычныя тэмы, у ёй

ужо не ўспрымаюцца сучасным чытачом, погляды на пэўныя гістарычныя падзеі карэнным чынам перагледжаны, выяўлены і навукова даследаваны шмат якія так званыя «белыя плямы», а развіццё прыродазнаўчых і тэхнічных навук сцягнула далёка наперад і г.д. 18-томная «Беларуская Энцыклапедыя» — гэта прынцыпова новае сучаснае энцыклапедычнае выданне, якое складалася ў зусім іншых умовах — у суверэннай беларускай дзяржаве. Гэта энцыклапедыя ўтрымлівае найбольш поўны збор сучасных звестак па ўсіх накірунках ведаў.

Тут трэба нагадаць, што кожная энцыклапедыя, ці гэта ўніверсальная, ці рэгіянальная, ці галівова, ствараецца ў адпаведнасці з пэўнымі метадальнымі правіламі. Загалда плануецца, якой тэматыкі матэрыял павінен сюды трапіць, якога памеру рыхтуюцца артыкулы таго ці іншага накірунку. «Беларуская Савецкая энцыклапедыя» (1969—76) выйшла ў 12 тамах і змяшчала артыкулы пра ўсіх вядомых на той момант Герояў Савецкага Саюза — беларусаў па нацыянальнасці (незалежна ад месца нараджэння), ураджэнцаў Беларусі (незалежна ад нацыянальнасці), іншых асоб, якія вызначыліся ў баях на Беларусі ў 1941—1945 гг., а таксама пра некаторых найбольш вядомых людзей, якія атрымалі гэта ганаровае званне як у час Вялікай Айчыннай вайны не на тэрыторыі Беларусі

(З.Касмалзям'янская, А.Матросаў), так і за іншыя падзвігі (напрыклад, касманаўты). 1100 артыкулаў пра Герояў — беларусаў, ураджэнцаў Беларусі і асоб, якія вызначыліся ў баях за Беларусь змешчаны прыкладна ў 10 нашых выданнях, у т.л. у спецыяльнай кнізе пра Герояў Савецкага Саюза і поўных кавалераў ордэна Славы «Навечно в сердце на-

родном» (выдавалася 3 разы). Таму ў апошнім «Беларускай Энцыклапедыі», улічваючы вялікі аб'ём новай інфармацыі, якая з'явілася ці была выяўлена ў апошні час, было вырашана даваць толькі персанальныя артыкулы пра Герояў — беларусаў і ўраджэнцаў Беларусі, а прадстаўнікоў іншых народаў даць агульным спісам у адным артыкуле «Герой Савецкага Саюза» (некаторым з іх усё ж прысвечаны асобныя артыкулы). Немагчыма паўтараць у кожным выданні ўвесь ранейшы матэрыял і даваць новы: кожны 10 гадоў, па падліках вучоных, інфармацыя ў свеце падвойваецца. Аднак усё гэтыя папярэднія выданні па-ранейшаму стаяць на паліцах бібліятэк, і пры неабходнасці імі можна карыстацца і цяпер. Дарэчы, так і робіць наш рэцэнзент, спасылаючыся на канкрэтныя энцыклапедыі.

Нашы рэдактары і аўтары ўважліва падыходзяць да пошуку персаналій, звязаных з Вялікай Айчыннай вайной і перыядам 1940-х

гадоў, не гаворачы ўжо пра касманаўтаў, падводнікаў 1980-х гадоў, удзельнікаў баявых дзеянняў у Афганістане і г.д. Колькасць гэтых імёнаў пастаянна папаўняецца, чаго, аднак, не заўважае А. Зелянкоў. Так, у «Энцыклапедыі гісторыі Беларусі» (2003, т. 6, кн. 2) упершыню змешчаны артыкулы пра Герояў Савецкага Саюза — удзельніка Украіны Ф.В. Хіміча і нашых землякоў, якія атрымалі гэта званне за ўдзел у савецка-фінляндскай вайне 1939—1940 гг. — «Воўк Б.В.», «Рапейка М.В.», «Сіноцін М.П.». У кнізе ваеннага гісторыка Б. Далгатовіча «Военачальники земли белорусской» (2005), якая выйшла таксама ў нашым выдавецтве, выяўлены яшчэ адзін Герой Савецкага Саюза, ураджэнец Вілейскага раёна генерал-маёр М.І. Калдубаў. Гэта персаналія будзе ўключана і ў новую энцыклапедыю «Рэспубліка Беларусь», якая цяпер рыхтуецца. Усяго гэтага наш рэцэнзент паказаць нам не змог, бо ён карыстаецца толькі нашымі ранейшымі выданнямі.

І, нарэшце, аб «проблем» месца нараджэння Дзмітрыя Мядзведзева, якую штучна стварыў наш крытык. З гэтым пытаннем можна разабрацца па энцыклапедыях і даведніках, што ёсць у многіх бібліятэках Беларусі, нават не звяртаючыся ў архівы. Спачатку трэба зазірнуць у біяграфічны слоўнік «Герои Советского Союза» (М., 1987—88, т. 1—2), падрыхтаваны Інстытутам ваеннай гісторыі Міністэрства абароны СССР на аснове асобных спраў саміх Герояў. У 2-м томе на с. 65 у артыкуле «Медведев Дмитрий Николаевич» чытаем: «... род. 22.8.1898 в г. Бежица, ныне в черте г. Брянск». Горад жа Бранск паводле дарэвалюцыйнага адміністрацыйна-тэрытарыяльнага падзелу знаходзіўся ў Арлоўскай губерні (пра гэта ёсць інфармацыя ў артыкуле «Бранск» і ў беларускіх энцыклапедыях і ў «Вялікай Савецкай»). Так што памылкі ў артыкуле «Мядзведзеў Дз.М.» пра яго месца нараджэння няма. Браншчыну этнографы пачатку ХХ стагоддзя адносілі да тэрыторыі рассялення «белорусского племени», а некаторыя мясцовыя жыхары і значна пазней лічылі сваю зямлю Беларусцю, так лічыў і сам Мядзведзеў. Але зноў жа з-за недахопу месца нам прыйшлося абмежавацца толькі звесткамі пра ўраджэнцаў сучаснай тэрыторыі Рэспублікі Беларусь ці беларусаў па афіцыйных пашпартных далезных, а Мядзведзеў пазначаны ў «Героях...» як рускі. Таму усё лагічна і апраўдана. Параім жа нашаму крытыку самому быць больш уважлівым і дакладным.

Юрый БАЖЭНАЎ,
гісторык, вядучы навуковы рэдактар
выдавецтва «Беларуская Энцыклапедыя
імя П. Броўкі».
Калаж В. КАВАЛЁВА

Тэорыя і практыка

Калі ўважліва прыслухацца да гаворкі людзей навокал, то праз некаторы час абавязкова пераканаешся, што зусім невялікая колькасць насельніцтва Беларусі размаўляе... на рускай мове. Так-так. Я не перабольшваю: рускую мову, якую ўжываюць беларусы, увогуле, можна назваць беларускім варыянтам рускай мовы. Нешта накіталт амерыканскага варыянта англійскай. Беларуская мова на Беларусі таксама — «тэх». Яна перамешана з мясцовымі дыялектамі. Напрыклад, на Міншчыне выцягаюць галосныя, «якаюць», «ёкаюць». На Палессі паважаюць літару «о». Там можна сустрэць і тое-сёе з украінскай лексікі. Сваю адметную гаворку мае таксама Гродзеншчына. Але тут назіраецца значны ўплыў Польшчы. Што да Мінска, то большасць яго жыхароў размаўляе на рускай мове. Розныя судносіны ўжывання дзвюх моў і па ўзроставых катэгорыях. Моладзь часцей за ўсё мала карыстаецца беларускай мовай, а пенсіянеры, наадварот, паважаюць роднае слова.

«Але гэта ўсё тэорыя», — вырашыла я і паспрабавала вызначыць, якой мовай больш карыстаюцца жыхары рэспублікі штодня. Напрыклад, у сферы паслуг.

Камароўскі рынак, г. Мінск:

Стаю ў чарзе па хлеб. Перада мною — карэц? в'етнамец? Ніяк не магу вызначыць. Потым робіцца цікава, як жа прадавец і пакупнік зразумеюць адзін аднаго.

- Что дальше? — не вельмі прыязна спытала прадавец.
- Эдэн, — тышчуу пальцам на бохан хлеба разгублены іншаземец.
- Это? — не зразумела дзяўчына.
- Эдэн, — падняў палец ушчэнт разгублены пакупнік.
- Один, что ли? — разлавалася прадавец.
- Ён з радасцю заківаў галавою...
- Что дальше? — сурова звярнула яна да мяне.
- Калі ласка, бохан «Траецкага» з разынкамі, — адказала я.
- «Троицкий» ...с чем? — перапытала яна незадаволена.
- З разынкамі.
- С изюмом, что ли? — раздражнёна.
- Так...

Адсюль я зрабіла выснову, што нашы гандляры-прадаўцы не толькі не спрабуюць зразумець іншаземца, як, дарэчы, і ягоную мову, але і цураюцца роднай.

Паштовае аддзяленне сувязі, г. Свіслач:

Эксперымент прадоўжыла ў родным горадзе Свіслач, што на Гродзеншчыне. Зайшла на пошту паслаць віншавальную паштоўку сяброўцы.

- Калі ласка, канверт па Беларусі, — прамовіла супрацоўніца сталага ўзросту.
- Як? — здзівілася яна маёй беларускай мове.
- Калі ласка, канверт па Беларусі.
- Добра, а якога размеру? — перайшла яна на «трасянку».
- Каб змясцілася паштоўка.

Пасля гэтай размовы я прыйшла да высновы: беларусы, калі захочуць, могуць успрымаць (!) беларускую мову не толькі ў газеце, але і ў жыцці.

Мясцовы кірмаш у Свіслачы:

Ліпень — час нарыхтовак садавіны ды гародніны. Купляю накрывкі для слоікаў.

— Мне, калі ласка, трыццаць накрывак, — кажу вусатаму прадаўцу.

Фота В. КАВАЛЁВА

- З гумкамі? — хітравата пытаецца ён.
 - Так, — нават разгубілася я.
 - Дзякуй за пакупку.
- Зразумелі мяне і ў вясковай краме, куды прыехала ў госці да бабулі і звярнулася да прадаўцоў па-беларуску... Значыць, жывая наша мова!

Вось такія вынікі майго маленькага даследавання. Што тут сказаць? На жаль, да беларускай мовы ў нашым грамадстве іншым разам адносіцца не так, як таго патрабуе дзяржаўны статус роднай мовы. Маўляў, яна — «мужыцкая», «вясковая» ці увогуле — «апазіцыйная». Але «мужыцкай» яе лічыла польская шляхта, якая называла сябе «панамі». «Вясковай», ці яшчэ лепей «дзравенскай», яе прынята было лічыць у савецкі час: талы імкнуліся ўсё зрабіць універсальным, нават мову. А «апазіцыйнай» робяць самі «свядомыя»: іх беларуская мова, на жаль, зусім не падобная да нарматыўнай, нават не ўсім зразумелая.

Урэшце рэшт, у Беларусі, як і ў Канадзе ці Швейцарыі, насельніцтва мае магчымасць карыстацца той ці іншай мовай па ўласным выбары: і на працы, і ў краме... Але трэба памятаць, што мова — адзін з элементаў самавызначэння нацыі.

Ганна БАКУН,
студэнтка Акадэміі кіравання
пры Прэзідэнце Рэспублікі Беларусь

Дзейнасць чалавека і культура грамадства — непадзельнае, адзінацэлае. І, відаць, невыпадкова, калі размова ідзе пра старажытныя цывілізацыі, ужываецца тэрмін “культура”. Усё, што складае веліч чалавека, вяршыні яго думкі і ўсведамленне прыгажосці свету, не знікае бяспследна. Яно пераходзіць у спадчыну нашчадкаў і ўзбагачае духоўна. Сёння чытачоў “ЛіМа” вітае чалавек, які робіць усё магчымае для захавання і развіцця нашай культуры. Знаёмцеся — начальнік аддзела культуры Маладзечанскага гарвыканкама (у час размовы) Надзея Іванаўна СІДАРЭНКА.

ДАРАВАНА ШЧАСЦЕ ПРАЦАВАЦЬ

— **Надзея Іванаўна, Маладзечна, як большасць нашых населеных пунктаў, багата на славуты людзей, тут праводзяцца розныя конкурсы ды фестывалі...**

— Сапраўды, наш горад багаты як на таленавітых асоб, так і на калектывы. Напрыклад, у нашай краіне не так многа заслужаных аматарскіх калектываў, а ў нас такіх — два: былы народны ансамбль песні і танца “Спадчына” — цяпер заслужаны аматарскі калектыв, якім кіруе заслужаны работнік культуры Іосіф Сушко. На пачатку года такое ж званне атрымаў Сімфанічны аркестр Маладзечанскага музычнага вучылішча імя М.К.Агінскага, якім кіруе заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь Рыгор Сарока.

І тое, што робяць для горада гэтыя два калектывы, супрацьлеглыя па жанры, але раўназначныя па майстэрстве і запатрабаванасці ў нашых жыхароў — вельмі нас узбагачае духоўна.

Я працую дваццаць гадоў, і за гэты перыяд у горадзе створана шэсць новых устаноў культуры. У часы развалу, калі ўсё ішло на спад, зрабілі тэатр “Батлейка”, Мінскі абласны драматычны тэатр, запрацавала школа духоўных інструментаў. Нядаўна навучэнцы нашай школы ездзілі ў Гомель на Міжнародны конкурс, і двое выхаванцаў занялі першае і другое месцы. Так што нам ёсць чым ганарыцца.

Мы бабудаваў Палац культуры, адкрылі новы філіял бібліятэкі і гарадскі Цэнтр мастацкай творчасці навучэнцаў. У Цэнтры займаецца каля паўтары тысячы дзяцей: вучацца абрады, традыцыі, фальклор... Да нас прыязджалі з усёй рэспублікі пераймаць вопыт стварэння падобных устаноў.

Мы чатыры гады запар займаем першае месца ў вобласці па арганізацыі культурна-масавай работы. Адным словам, працы хапае ўсім. А з аб’яднаннем горада і раёна працы дадаецца яшчэ больш. Але мы разумеем, што трэба дапамагачь вёсцы. Трэба тое, што мы маем у горадзе, несці да людзей на раён.

— **Нядаўна ваш горад вітаў VIII Нацыянальны фестываль беларускай песні і паэзіі “Маладзечна-2005”. Які гэта па ліку фестываль у вас асабіста?**

— За дваццаць год работы, калі ўлічваць не толькі Нацыянальны фестываль, але і іншыя — “Маладзечанская зорка”, “Срэбны звон цымбал”, “Тэатральныя скрыжаванні”... — гэта дваццаць першы. А фестываль беларускай песні і паэзіі для мяне чацвёрты.

З самага пачатку фестываль праводзіўся на нашым гарадскім стадыёне, дзе, я лічу, былі больш зручныя ўмовы: сцэнічная пляцоўка, якая была бачна ўсім, і большая колькасць месцаў для глядачоў. Заснавальнікам тады быў Генадзь Карпенка, на той час старшыня гарадскога выканкама. Разам з ім я спасцігала навуку кіраўніцтва і арганізацыі святаў. З ім на чале мы тады правялі тры фестывалі.

— **Правядзенне мерапрыемстваў такога кшталту вымагае шмат часу і сіл: трэба ўсё падрыхтаваць, правесці пераправесці, сустраць выканаўцаў, удзельнікаў, гасцей...**

— Бясспрэчна, мы пачалі рыхтавацца за гадзі. І ўжо ў прадчуванні свята горад жыў апошнія месцы: вясну і пачатак лета. Мы добра ведаем майстра Фінберга і яго калектыв, зорак беларускай эстрады: мы часта іх бачым па тэлебачанні і чуюм па радыё, тым не менш, заўсёды рады іх сустракаць у на-

шым горадзе. Бо гэта сустрэча з мастацтвам. Ведаеце, да нас прыязджалі госці з Санкт-Пецярбурга, Чарапаўца, Ірпеня і г.д. Яны ўсе былі вельмі ўражаны чысцінёй і парадкам, а найбольш тым, што тут настолькі патрыятычны дух! Аднойчы, як запелі песню пра Беларусь (гэта быў не гімн), дык усталі ўсе людзі на Цэнтральнай плошчы — а прысутнічала каля пяцідзясяці тысяч чалавек! — усе стаялі ў адным парыве. Для іх гэта было нешта неверагоднае.

Ды і праграмы былі проста выдатнымі: “Ішла вайна народная” — прэм’ера, прысвечаная 60-годдзю Вялікай Перамогі, яшчэ

адна прэм’ера новых песень на вершы Уладзіміра Караткевіча “Быў. Ёсць. Буду.”... Аўтарскі канцэрт кампазітара Алега Елісеенкава “Маладзечна — мой дом” увогугле ўспрынялі з гонарам за наш родны горад. І не толькі таму, што ён наш зямляк, як і Алена Атрашкевіч, Юрый Антонаў.

— **Ці часта Алег Елісеенкаў і іншыя вашы землякі наведваюцца ў свой родны горад?**

— Не так часта, як хацелася б. Самі ведаеце, праца, канцэрты... Тут жыве маці Алега Елісеенкава — вельмі цудоўны чалавек. І калі Алег прыязджае, дык абавязкова заходзіць у вучылішча, бывае на розных мерапрыемствах.

Сярод вядучых фестывалю таксама нашы землякі — Святлана Бароўская і Віталь Кавіцкі. Дарэчы, брат Віталія — жывапісец-аматар. Нядаўна праходзіла выстаўка ягоных работ. Усе ахнулі — такая прыгажосць!

— **А вось накіт тэатральнага жыцця... У вас па горадзе вісяць афішы цікавай прэм’еры паводле Агінскага...**

— Так. Мы некаж сабраліся за “круглым сталом” у нашым Мінскім абласным драматычным тэатры. Прысутнічалі прадстаўнікі адукацыі, культуры... Ішла гутарка пра далейшы лёс тэатра, нават не пра лёс, а жыццё. Прагучала думка, а чаму не стварыць спектакль, які б датычыў гісторыі Маладзечна: спыніліся на асобе М.К.Агінскага.

Хоць жыццё Агінскага больш звязана са Смагонню, але ў нас захавалася замчышча, дзе жыў яго дзядзька. У нас ёсць вуліца імя Агінскага, помнік, мемарыяльная дошка, вучылішча таксама носіць яго імя. Мы часта праводзім мерапрыемствы, прысвечаныя гэтаму славу таму дзеячу.

Мы прыйшлі да кіраўніцтва горада, да Мікалая Чурсіна, і спыталі, ці дапаможа горад. “Дапаможа”, — быў адказ. Звярнуліся да Міністэрства культуры, там таксама згадзіліся дапамагчы.

Узялася за пастаноўку і рэжысуру гістарычнай драмы ў 2-х дзех — жыццё М.К.Агінскага “Фантазія ля мінар” — Антаніна Міхальцова. А яшчэ напярэдадні 60-годдзя Перамогі была прэм’ера спектакля па п’есе Барыса Васільева “Пачатак”. Гэта цудоўная работа!

— **Надзея Іванаўна, вы так добра ведаеце і любіце гісторыю роднага краю, так цікава, з захапленнем і знаўствам пра ўсё распавядаеце. Усяму гэтаму, відаць, спрыяла атрыманая вамі нейкая адмысловая адукацыя.**

— Ніякіх сакрэтаў няма. Я вучылася ў Ленінградскім інстытуце культуры імя Н.К.Крупскай, а да гэтага скончыла Магілёўскае культасветвучылішча, тэатральнае аддзяленне. Пэўны час працавала рэжысёрам народнага тэатра, нават была ўзнагароджана дыпламам. Да таго ж пяць год працавала карэспандэнтам у тутэйшай газеце, тады яна мела назву “Святое камунізму”. Так што (усміхаецца), у нейкай ступені, я ваша калега.

А ўвогуле, мая праца мне падабаецца. Ёсць, канечне, і праблемы, — але ў каго іх зараз няма? Я прывыкла нікога імі не нагужаць, вырашаць іх самастойна. Галоўнае, мне вельмі пашанцавала — у мяне добрыя работнікі, якіх я люблю і паважаю. Мне даравана шчасце працаваць з імі!

В. КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Кіламетры — не перашкода

«Як хутка ляціць час. Не паспелі азірнуцца, як у гэтым годзе споўніцца 20 гадоў з дня адкрыцця нашага сельскага дома культуры», — зазначае дырэктар Старасельскага СДК (Мінскі раён), культасветработнік з 30-гадовым стажам Галіна Шчасная.

Ды і месца, дзе стаіць гэтая ўстанова, — гістарычнае. У 30-я гады тут жыў пан Валатоўскі. Спачатку ў будынку размяшчаўся зерняток. Але 20 гадоў таму былы дырэктар саўгаса Леанід Кандыба пасля капітальнай рэканструкцыі зрабіў яго домам культуры.

Старое Сяло — вялікая гаспадарка. Таму пасля адкрыцця дома культуры тут даволі хутка пачалі працаваць калектывы мастацкай самадзейнасці: спачатку жаночая вакальная група «Медуніца», дзе спяваюць жанчыны рознага ўзросту — ад пенсіянерак да старшакласніц. Ветэраны групы — Людміла Шалкоўская, загалчык школьнай бібліятэкі, Таццяна Далбачова, аператар кацельнай, — ужо два дзесяцігоддзі пастаянныя ўдзельнікі разнастайных аглядаў і канцэртаў мастацкай самадзейнасці. Крыху пазней прыйшлі Тамара Мазурына і Галіна Блізюк — работніцы будаўнічай брыгады Рэспубліканскага цэнтра коннага спорту ў Ратамцы. І заўсёды прыязджаюць (за 17 км) на ўсе рэпетыцыі.

Больш 10 гадоў паспяхова дзейнічае дзіцячая вакальная група «Непаседы», у якой у асноўным вучні вясковай школы. Сярод іх семікласніцы Старадарожскай школы Таццяна Шчасная, Наталія Собаль і васьмікласніца Кацярына Дубовік. У іх рэпертуары нязменна прысутнічае беларускі фальклор: песні “Калінка-малінка”, «Ты мой кавалер», «У Кацярыны муж гуляка», «Ой, сівы конь бяжыць» і іншыя.

Значны творчы стаж маюць і тутэйшыя ВІА «Узьходзячыя зоры», гурток «Саломка-чараўніца» — кіраўнік Любоў Шалкоўская.

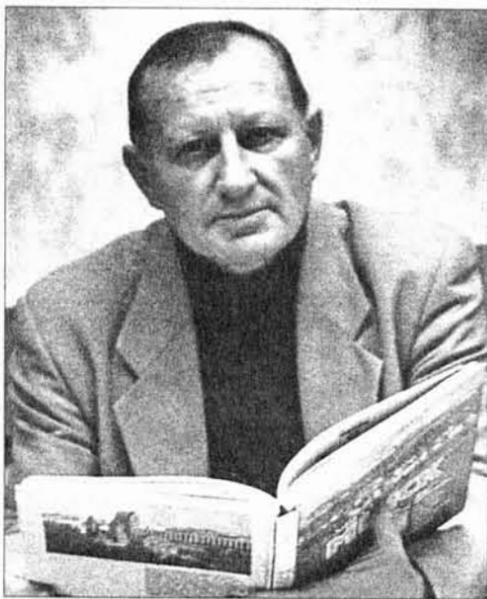
Усе калектывы — пастаянныя ўдзельнікі сельскіх і раённых свят. Іх творчасць неаднаразова адзначалася дыпламамі і граматамі Мінскага раённага аддзела культуры і кіраўніцтва райвыканкама.

Да ўсіх мерапрыемстваў рыхтуюцца новыя праграмы. Напрыклад, да 60-годдзя вызвалення Беларусі правялі тэматычныя вечары «Паклонімся вялікім тым гадам», «Лісты з фронту» і музычна-літаратурную кампазіцыю “Званы Хатыні”.

У сярэдзіне сакавіка выступілі з канцэртаў у Сenniцы, дзе праходзіла раённае свята старэйшын (вясковых стараст).

Вось гэтым і жыве вясковы ачаг культуры. Дарэчы, яму няблага дапамагае кіраўніцтва сельскага савета, якое штогод адлічвае пэўную суму на набывшчы неабходнай тэхнікі, выраб касцомаў. Няма праблем з аўтобусам, каб артысты маглі даехаць да суседніх вёсак і выступіць там з канцэртамі.

Уладзіслаў БАСЬКО

На раскрыжаванні дарог пазнання, у глыбокай веры і напружанні інтэлекту праменіць паэтычны талент Аляся Камароўскага. Ён нарадзіўся на славутай коласаўскай зямлі, у вёсцы Мікалаеўшчына на Стаўбцоўшчыне. Алясь Камароўскі спрабаваў свае творчыя сілы ў паэзіі яшчэ ў школьныя гады. Першы верш “На беразе Нёмана”, навеяны роднымі краявідамі, надрукаваў вучнем Мікалаеўшчынскай сярэдняй школы. У 1975 годзе выйшла яго першая кніжка “Пачатак”, вершы якой вызначаюцца лірызмам і публіцыстычнасцю, грамадзянскім пафасам. Апошняя па часе кніга — “Валошкі памяці” (2002).

«Ніякіх скідак на імклівы век!»

НЕКАЛЬКІ ШТРЫХОЎ ДА ПАРТРЭТА АЛЯСЯ КАМАРОЎСКАГА

Алясь Камароўскі з ліку тых паэтаў, пра творчасць якіх пісалі вельмі мала. Магчыма, у нашай сённяшняй крытыцы больш глабальныя задачы, але, думаецца, не павінен заставацца па-за ўвагай кожны творца, трэба імкнуцца як мага шырэй ахапіць сучасны літаратурны працэс. А так што атрымліваецца... На сённяшні дзень А. Камароўскаму не прысвечана ніводнага грунтоўнага артыкула. Праўда, невялічкія публікацыі пра творчасць паэта ўсё ж ёсць: “Дотык да зямлі” А. Гурскай, “Праклонулася зерне ўсходамі” Я. Мальчэўскай і “Вочы — азёры бяздонныя з вірам заўчасным” А. Карлюкевіча.

Што самае істотнае ў лірыцы А. Камароўскага? “Шчымылівае пачуццё раздвоенасці і віны” (А. Гурская) у чалавеча, аларванага ад вясковай глебы. “Нож часу” — прычына такога ўнутранага стану лірычнага героя верша “Прышчэпак”. “Атожылак” — сын павінен быць згітаваны, навек заручаны з роднай зямлёй, вёскай. Ці здзейсніў лірычны герой запавет продкаў? Сам ён гаворыць, быццам яго памкненні не маюць сэнсу, карані толькі “чэзнуць” у штодзённай глыбні жыцця. На самай жа справе ён не страціў у сваёй душы свяшчэннага адзіства з радзімай, зямлёй башкоў. Асноўная сэнсавая нагрузка ў творы звязана з сімвалічным вобразам атожылка. Духовная радаслоўная лірычнага героя (зразумела, у значнай ступені і самога паэта) — у вершах “Азбука жыцця”, “Аблокі дзяцінства”, “Хата з забітымі вокнамі”, “Жыгта”, “Малітва” і інш.

Якія ж ментальныя сэнсы і паняцці нясе ў сабе паэзія Камароўскага? “Азбука жыцця” для маці — само жыццё: праца, ралля, плуг... Яна селя жыгта. Бачны плён такой працы: гадуюцца сыны, каласіцца жыццё. Маці памерла, а сыны жывуць. “Заўсёды вяртаецца сейбіт”, — значае А. Разанаў. У памяць пра маці сыны сеюць жыгта. У Бібліі гаворыцца: “Пасеянае ж на добрай глебе адзначае таго, хто чуе слова і таго, хто разумее, які бывае плававітым...” (ад Матвея, 13:23). Зямля і ёсць сімвал Маці, дзецці-сейбіты, жыгта — плён жыцця. Значыць, зерне ператвараецца ў колас, які на роднай зямлі імкне ўвысь. Кім бы ні быў чалавек, яго заўсёды павінен хваляваць успамін. Без духоўнай памяці няма асобы.

Пра што (і пра каго) можа ўспамінаць лірычны герой паэта? Безумоўна, найперш пра родных і блізкіх людзей і ўсё тое, што з імі звязана. Чытаючы верш “Скрыпка”, можна задацца пытаннем: ці быў у паэта правобраз скрыпача-бачкі? Скрыпка — гэта не толькі музычны інструмент, гэта лекі “і для рукі, і для душы”. Гэта — сімвал мастацтва. Скрыпка быццам чалавек: яна “маркоцілася”, яе “гарачая душа” хваляе паэта. Скрыпка здольная на многае: зялячыць рану, узняць настрой. Але патрэбна нейкая чароўная сіла, каб яна магла кранаць пяшчотна людскія сэрцы, патрэбен “смычок”. У вершы вобраз бачкі можна разглядаць як вобраз песняра, які здатны граць кранальна, дзівосна, так, што “маўчалі ліўні і яліны”. Згадайма: гэтак жа сваім граннем зачароўваў Коласаў Сымон-музыка. “Скрыпка” сведчыць пра ўзнёслую, мілагучную мову паэта. Тонка інструментаваны радок (алігэрацыя на “л” і асанан на “і”) з’яўляецца паказчыкам напеўнасці верша.

Менавіта ў Коласа-музыкі, песняра беларускага, і чэргае свае духоўныя сілы Камароўскі-паэт. Праекцыі і алюзіі на творчасць Якуба Коласа досыць выразныя. Сама назва верша “Зямля мая” пераклікаецца з назвай славутай “Новай зямлі”. На роднай зямлі жыць “шчасце, а не гора”. У трылогіі “На ростанях”, як мы памятаем, Колас распавядае пра першы нелегальны настаўніцкі з’езд. Сучасны паэт прысвядзіў гэтай падзеі верш “Прыстанька”. “Сход беларусаў” абудзіў свядомасць і вясцоўцаў, і суайчыннікаў наогул. Сосны “кіўнулі”, а настаўнікі адзін аднаму жадаюць “удачы ў сімбе”. Зноў гучыць матыў сяўбы як надзеі на лепшае. Асветнікаў не разумелі, іх катавалі маральна. Згадайма, што Колас трапіў у астрог. Знайшліся “новыя Скарыны”. Такім і стаўся для беларусаў Якуб Колас. “Ён добра ведаў душу беларуса” (У. Гніламёдаў). Спазнаць беларускую душу ў яе розных праявах імкнецца і Алясь Камароўскі.

Якія ж яны, беларусы, ва ўспрыманні сучаснага паэта? Важны ідэйны змест заключае ў сабе верш “Ваўкі”. Тут ёсць вузлавая сэнсавая дамінанта, якая “настройвае сімвал і алегорыю на дыялог з рэальным жыццём” (В. Жураўлёў). Вобраз ваўкоў успрымаецца і як сімвал, і як своеасабліва мастацкая алегорыя. Перад беларусамі заўсёды востра стаяла праблема самавызначэння. Прачытаўшы верш А. Камароўскага, можна прывесці не адну аналогію з нашай гісторыяй. “Ваўкі” адольныя да ўсяго: адбіць навалу, націск, супрацьстаяць сіле, таму што так заведзена спакон вакоў. Магутныя, ваўкі, калі трэба, перамагаюць. Вольныя, яны “спяваюць” родныя песні, хвалячы Творцу. Ды раптам уся карціна мяняецца: “заманілі” і “заманілі”. З’яўленне слоў з мяккім вымаўленнем азначае страту швэрдасці ў характары. Была воля, свабода ў пучычы, а цяпер — цяргець трэба падман. Не захавалася памяць пра продкаў. Найбольшую ступень забыцця паэту ўдалося перадаць праз прыём адухаўлення: “галасіць забытыя продкаў магільні”. Вельмі прыкра адчуваць сябе ў няволі, бачыць ружовыя сцяжкі прыгнёту. Куды падзеліся ваўчыныя звячкі, дзе памяць пра ўласную годнасць? Замест яе застаецца абгрызена костка, пакладзеная, як паслухмяным сабакам. Бінарная апазіцыя ваўка-сабакі паказвае на страчаную волю і адначасова на магчымае вярнуцца назад, да вытокаў свайго духу. Невыпадкова настрой верша не зусім песімістычны: “ваўчаняты” — малодзе пакаленне — маюць уяўленне пра свята Купалля і ведаюць, што значыць “піліпаўка снегу”. Галоўнае, у душы, у горле чуецца вышчэ. Яны адчуваюць сябе ваўчанятамі. Стогні іх перададзены праз асанан: “Замглена слязіца шчачыт вачаняты...”

Паэтычны разважання А. Камароўскага скіраваны на паглыбленае асэнсаванне сучаснага быцця. Як трэба сёння жыць, як знайсці нам шлях да згоды, любові, суладнасці? Адказ паэт дае, здавалася б, просты: чалавечнасць кожнага з нас. Ды гэтай чалавечнасці бракуе. Стаўнікі паміж людзьмі далёкія ад ідэальных: “Пакрыўдзіў, абразіў, параніў”. Паголдзім з паэтам: няма духоўнасці, няма змагання за яе. У вершы “Жалезны век” думка паэта дасягае філасофска-этычнай заглыбленасці. Жалезны век —

тэхнічны прагрэс, а людзі “рабы”, “палоннікі”, якія яму прыслужваюць. Паэт з хваляваннем задае пытанне пра вынікі такога падпарадкавання: “у скон ці ў вечнасць?”. Дзе ж “каштоўнасая арыентацыя” (У. Гніламёдаў) кожнага з нас? Яе, як ні сумна, няма наогул, бо наша душа і наша свядомасць усё часцей раствараюцца ў жалезнасці. Невыпадкова ў вершы дамінуючым вобразна-выяўленчым сродкам з’яўляецца эпітэт “жалезны”. Воля ператвараецца ў жалезную, характар робіцца жалезным — не столькі па ўменні перамагаць, колькі па сваёй бяздушной сутнасці.

Герою паэмы Я. Купалы “Яна і я” “воля... жалезная патрэбная”, каб адпомсціць за пакуты каханай. Купала супрацьпастаўляе жалезную волю чалавека і ланцугі, чалавек пры гэтым — маральна закута асоба. “Жалезны век” для Купалы — канфлікт сацыяльны, а для Камароўскага — унутрыасобны: “характар спрамлены, жалезны”. Для сучаснага чалавека характэрна матэрыялізацыя свядомасці. Ён ужо не частка прыроды, а частка машыны, “чалавек жалезны”.

Жалезны Чалавек — адна з цэнтральных міфалагем рамана В. Казько “Неруш”. Як стаюцца герой жалезнага веку Камароўскага і герой Казько? Герой “Неруша” ненавісны і злы для князьбораўцаў, таму што нікім не зразуметы (гэта падкрэслівае сам аўтар!). Ён лішні, бо “нічога не можа перамяніць”. Тым не менш, ён помсціць таму, хто замахваецца на магільні продкаў. Цікава, што Жалезны Чалавек робіць перасцярогу іншым, каб яны не перакладвалі чалавеча на машыну. Жалезны Чалавек мае “жалезную волю” для вызначэння месца асобы ў свеце машын: “І няхай машына застаецца машынай, а чалавек — чалавекам”. Жалезны ў Казько азначае “моцны”, у Камароўскага — наадварот. У першага — са станоўчай семантыкай, у другога — з адмоўнай. Чыю пазіцыю прыняць? У гэтай сувязі згадаецца і А. Разанаў, які ў адным з твораў гаворыць: жалеза мае шмат уласцівасцяў, аднак ад яго не залежыць, быць на баку добра ці зла. Паводле Камароўскага, больш істотна, што чалавечнае сэрца часам горшае за метал.

Паглыбляючыся ў ідэйна-эстэтычны змест зборніка “Валошкі памяці”, заўважаеш, што для паэта характэрна мадэрнізацыя мастацкага мыслення. Адлюстраванне свету ў яго канкрэтна-прадметнае, рэалістычнае. Элементы іншай эстэтыкі — рамантызму — праяўляюцца ва ўзвышаным выказванні пачуццяў. Ёсць у яго паэзіі і постмадэрнісцкія рысы, напрыклад, інтэртэкстуальнасць, якая выражаецца ў суіснаванні ў адным тэксце двух і больш разнастайных па сваёй эстэтычнай прыродзе элементаў, алюзій на творчасць вядомых аўтараў і інш.

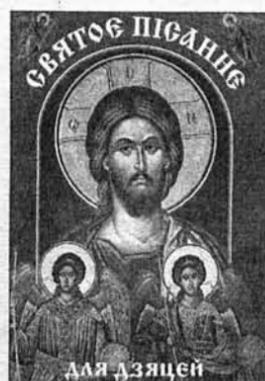
Па-ранейшаму Алясь Камароўскі паўстае як паэт яркага вобразнага светабачання, які пасвойму выяўляе навакольны свет. Галоўнае, пашырыўшы светапоглядна-пазнавальны абсягі яго творчасці. Яго, як і славутых папярэднікаў, цікавіць, у чым чалавечая “сіла, духу гарт”? Праз вобразы-сімвалы і сэнсавы значныя катэгорыі ён раскрывае значнасць, пераходнасць духоўных каштоўнасцей.

Ташыя МОЙСА

ВЫДАННІ

Алена Масла — аўтар кнігі казак “Таямніца закінутай хаты” — спрабуе разабрацца ў такіх вечных праблемах, якія нікога не пакінуць раўнадушнымі, як шчасце, сяброўства, дабро, вернасць. Інтрыгуючыя назвы казак, займальны сюжэт, прытчывасць некаторых твораў зацікавяць, прымусяць задумацца не толькі юнака, але і дарослага чалавек.

Упершыню на Беларусі ў форме літаратурных апавяданняў для дзяцей выкладзена Святое Пісанне (Біблія) на беларускай мове. Тлумачыцца сэнс Святога Пісання, раскрываюцца духоўныя каштоўнасці і высокая культура хрысціянства. Кніга ўтрымлівае больш за 200 ілюстрацый, твораў хрысціянскага мастацтва розных эпох і народаў з сусветнаведомых старадрукаў, храмаў і галерэй.

Для юных чытачоў дашкольнага ўзросту асобным выданнем выйшла беларуская народная казка “Ганарыстая варона”, аздабленая яркімі, прыгожымі малюнкамі.

Леанід Левановіч

Усмешлівая Амерыка

У новую кнігу вядомага беларускага пісьменніка, лаўрэата Літаратурнай прэміі імя Івана Мележа Леаніда Левановіча “Усмешлівая Амерыка” увайшлі апавяданні, апавяданні розных гадоў, эсэ пра выдатных беларусаў. Цыкл апаведаў-быльы прысвечаны нашым землякам, якія жывуць у ЗША. Па-рознаму склаўся іхні лёс, але яны памятаюць сваю Радзіму, сумуюць па ёй, шануюць родную мову.

РЭЦЭПТЫ БЕЛАРУСКАЙ ФАНТАСТЫКІ

Апошнім часам у колах літаратурнай грамадскасці і прэсы актыўна абмяркоўваецца пытанне павышэння цікавасці да айчынай літаратуры, гучаць заклікі да дыскусіі, шукаюцца прапановы па вырашэнні гэтай праблемы. Таксама ідуць актыўныя пошукі новых тэм і сюжэтаў у разнастайных накірунках. Адзін з іх — фантастыка, якая падзяляецца на фэнтэзі і сайнс фікшн.

Вядома ж, дадзеная тэма на сённяшні дзень найбольш распрацаваная ў творах замежных аўтараў, перш за ўсё амерыканскіх. Але, ствараючы нешта новае сёння, трэба звяртацца і да класікі жанру, каб не паўтарыцца і знайсці штосьці сваё...

Я не стаўлю мэтай прааналізаваць сапраўды мізэрныя спробы беларускіх фантастаў. Хачу паказаць, як робяць класікі і што з'яўляецца рэцэптам іх літаратурных поспехаў...

Наперад! Да зорак!

Сайнс фікшн (навуковая фантастыка) на радзілася ў эпоху тэхналагічных адкрыццяў. Яны патрабаваліся чалавеку сто гадоў таму, па-трабуюцца і зараз. Карысць прадказальніцтва праз падобныя творы надзвычай высокая. Жюль Верн з яго субмарынай, Герберт Уэлс і палёт на Поўно... Прыкладаў хапае.

Цікава, амаль усе аўтары мелі альбо тэхнічную адукацыю, альбо спецыялізацыю фантастычнае бачанне. Праўда, некаторыя пачыналі як звычайныя літаратары ці журналісты.

Але мала вынайскі нейкі неіснуючы прыбор ці зброю. Трэба прымусіць павольна заставаць чытача ўспрымаць выдуманы свет, як рэальны.

Прыём перамяшчэння героя з адной рэальнасці ў другую вельмі папулярны ў сайнс фікшн. З шэраў будзённасці ён трапляе ў далёкую-далёкую галактыку, дзе ў баях, ці шляхам авантур, здабывае сабе славу. Падобную схему вельмі ўдала прымяняў Эдмонт Гамільтан пры напісанні славетных касма-операў, такіх як, напрыклад, "Зорныя каралі". І таму, калі сёння беларускія аўтары пачынаюць карыстацца менавіта гэтым падыходам, то не паўтарыцца будзе даволі цяжка...

З самага забытага варта прыгадаць разнастайныя посткласічныя марсіянскія хронікі і палёты да Альфа Цэнтраў. Але гэтая тэматыка будзе ўсплываць зноў і зноў з прычыны з'яўлення новых ведаў аб далізёных планетах. Новыя факты — новыя сюжэты. Варта толькі сачыць і назапашваць матэрыял...

Касмічныя пералёты, новыя тэхналогіі, зорныя войны... Сайнс фікшн на гэтым не канчаецца. Бо падарожнічаць можна не толькі ў прасторы, але і ў часе. І тут назіраецца зварот да гістарычнай літаратуры. У фантастыцы можна змяняць будучае праз мінулае. А што, напрыклад, было б, калі Кастусь Каліноўскі перамог? Можна, і Беларусь сёння мы бачылі б зусім іншай?...

Вельмі папулярнай у сусветнай класіцы сайнс фікшн з'яўляецца ваенная альбо армейская тэматыка. Прычым часта з вялікай доляй гумару, гратэску і інтэртэкстуальнасці. Варта прыгадаць цыклы Гары Гарысана "Біл — герой Галактыкі" і "Сталёвы пацук". Апошні — чысцейшая пародыя на Джэймса Бонда. Інтрыгі, сакрэты, ракавыя жанчыны — усё тут. Вось яно, яшчэ адно вырашэнне нашай праблемы: стварыць раман на аснове назапашанага вопыту менавіта беларускай літаратурнай класікі. Дый банальна было б засылаць Міколку-паравоза ці Лабановіча да зорак. Яны — героі свайго часу, а Джэймс Бонд — універсальны. У любым выпадку, верагоднасць таго, што падобны "прадукт" выйдзе далей за айчыны рынак, вельмі малая...

Асцярожна! Цюкі

Фэнтэзі крыху маладзейшая за сайнс фікшн. Гэта не казка, як кажуць некаторыя "крытыкі". Так, казачнага тут хапае. Але ўсё ж сапраўднае фэнтэзі базіруецца больш на спецыялізаванай філасофіі. Сваё мовы, географія, гісторыя традыцыі, істоты — усё гэта адрознівае фэнтэзі ад астатніх жанраў. Калі сайнс фікшн — фантастыка навуковая, то фэнтэзі ў нейкім сэнсе можа называцца фантастыкай гістарычнай.

Лічыцца, што адным з першых твораў дадзенага накірунку сталі сагі аб Конане Ро-

берта Ірвінга Говарда, напісаныя ў першай палове XX стагоддзя.

Тады гэта было сапраўды ў навіну. У літаратуру пачалі прыходзіць новыя каноны. Богі і героі, здавалася, як быццам бы намалёваныя па ўсіх правілах агульнавядомых міфаў старажытнай Грэцыі. Дый толькі свет, які стварыў майстар, быў адначасова і падобным на наш, што працягваецца перш за ўсё ў географічных назвах, і штучным. У Хайбарыйскай эпохі свае законы, свае народы. І правы гэтым светам не столькі каралі, колькі магія і меч. Магі — сур'ёзныя, каварныя і жорсткія. Герой — мужны і дужыя, якія могуць пераадолець усе цяжкасці.

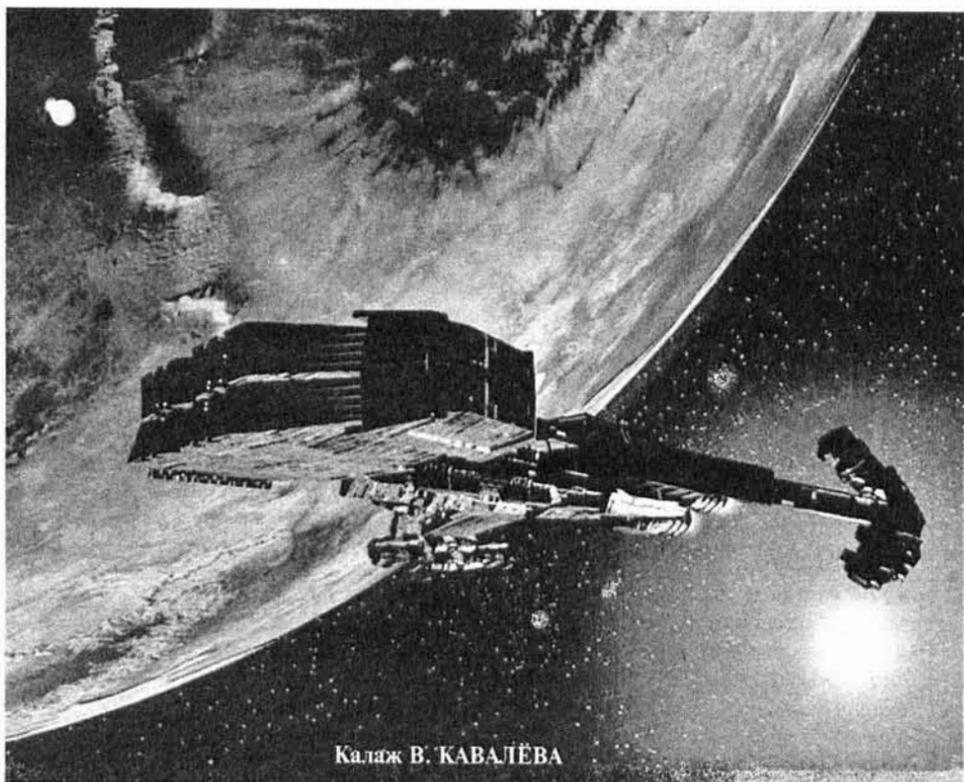
Да працэсу развіцця сюжэта падключылася шмат фантастаў, як малавядомых, так і мэтраў, сярод якіх Пол Андэрсан, Леон Спрэг де Камп і многія іншыя.

Паўстае пытанне: можа, і беларускай літаратуры трэба далучыцца да агульнага працэсу? Дарэчы Говардаўскія мапы, аздобіць Хайбарыйскую эпоху беларушчынай? Крышку змяніць некалькі гукаў у параўнанні з рэальнымі назвамі гарадоў, як рабіў сам майстар, і наперад...

Хтосьці можа чытаць гэтыя радкі не без скептызму, але заўважу, што ў арыгінальных сагах Говарда Конан нават камандаваў казакамі, якія па апісанні нагадвалі запарожцаў... А гэта пра нешта гаворыць!

Ёсць чаму павучыцца беларускім фэнтэзістам і ў Джона Рональда Руэла Толкіена, стваральніка звышпапулярнай эпопеі "Уладара пярспіенкаў". Заўважу, размова ідзе не пра галівудскую карціну, а пра арыгінальную трылогію.

Толкіен ішоў пасля Говарда, але менавіта яго законы дзейнічаюць у абсалютнай больш-

Калаж В. КАВАЛЁВА

шасці сучасных класічных твораў фэнтэзі. Істоты з еўрапейскіх паданняў — гномы, эльфы, тролі, гобліны і іншыя цуды жывуць сваім жыццём, але па зямных законах. Зноўку ж, не адыходзячы далёка, — Беларусь — таксама еўрапейская краіна, і ў нас дастаткова багатая міфалогія. Чаму б не капаць фантастам у гэтым напрамку? Тым больш, якую-нікую фактуру ўжо сабраў Ян Баршчэўскі ў кнізе "Шляхціц Завальня"... Плюс народныя казкі.

Але тут беларускамоўны аўтар, як і ў выпадку з навуковай фантастыкай, можа сутыкнуцца з праблемай адаптавання мовы да патрабаванняў жанру. Толкіен стварыў нават самастойны мовы фэнтэзііных народаў, якія былі адаптаваныя да англіскага алфавіта. Ці валодаюць падобнымі здольнасцямі айчыныя аўтары, пакажа час...

Паколькі фэнтэзі, як было адзначана вышэй, — гэта гістарычная фантастыка, сама сабою напрашваецца думка пра надзвычай багатую айчынную гісторыю. Зразумела, гістарычная фактура тут толькі фон. Так, напрыклад, існуе фэнтэзі каменнага стагоддзя. Традыцыйнае фэнтэзі па духу бліжэй да сярэднявечча. Вось яшчэ адна крыніца для арыгінальнага фантаста — пераасэнсаванне старажытных помнікаў літаратуры.

Адным словам, шмат пакуль несказанага. Была б запатрабаванасць...

Навошта нам фантастыка?

"Навошта ўвогуле нам нешта падобнае?" — запытаецца хтосьці з "традыцыйных" літаратараў. Справа ў тым, што чытач стаміўся ад рэальнасці. Ён жыве надзённымі праблемамі, а, беручы ў рукі кнігу, ён будзе чакаць нечага новага. І тут не трэба апускацца да тэлевізійнай серыяльнасці, распянутасці.

Між тым, сёння становіцца зразумела, што беларуская літаратура больш схільная да рэалізму. Гэта часткова тлумачыцца патрабаваннямі савецкага часу, калі патрэбны быў перш за ўсё сапраўдзізм. Нават навуковая фантастыка падпарадкоўвалася ідэі касмічнай першасці, якая панавала па-над сюжэтам і іншымі літаратурнымі тонкасцямі. Выключэнне складалі кнігі Кіра Бульчова. Таму традыцыйналісцкая прага да рэалізму сёння можа ўнесці дысгармонію ў першыя сур'ёзныя беларускамоўныя фантастычныя творы...

Аднак выказаная яшчэ ў часы СССР ідэя першасці можа быць няблага выкарыстана. Справа ў тым, што фантастычная літаратура сёння англіфікаваная. Галоўныя героі маюць пераважна англамоўныя імёны, багата замежных назваў і тэрмінаў. Вядома ж, з гэтым многія звязліся. Але калі беларускі аўтар здолее даказаць, што выратаваць Галактыку зможа, напрыклад, Васіль ці Юрась, гэта будзе не толькі літаратурная перамога, бо як дыпламатыя ці спорт, літаратура падтрымлівае імідж краіны...

Сяргей ДУБОВІК

Памяць, Праўда, Воля.

мяці, Праўды і Волі — зрабіў скарочаны аўтарызаваны пераклад на рускую мову гісторыка-дакументальнай хронікі "Памяць", створанай беларускімі гісторыкамі.

У кнізе сабраны звесткі са старажытных часоў да сучаснасці пра родныя куткі М. Семакова — Асвейшчыну і ў цэлым пра Верхнядзвінскі раён.

Перакладчык і ўкладальнік, які на пачатку быў проста неабякавым чытачом, аздобіўшы выданне ўласнымі каментарыямі і ўдакладненнямі, падае цікавыя звесткі пра ўмовы і асаблівасці жыцця людзей Верхнядзвінскага раёна, што мае багацейшую гісторыю. Асаблівая ўвага надаецца народным абрадам і звычаям, фальклору, гістарычным падзеям і помнікам старажытнасці.

Пры гэтым значная частка кнігі прысвечана трагічнай памяці ахвяр палітычных рэпрэсій 1930 — 1950-х і Вялікай Айчынай вайны 1941 — 1945 гг. На Асвейшчыне было рэпрэсавана 1377 чалавек, у вайну фашысцкімі карнікамі спалена 158 населеных пунктаў, закатавана і забіта 3639 мірных жыхароў, сярод якіх было 2118 дзяцей да 12-гадовага ўзросту... Пры азнаямленні з жудаснымі дакументамі тых часоў узгадваюцца

радкі з верша Сяргея Панізініка "Рэкіем па ахвярах Асвейскай трагедыі":

... Ледавік абрушыў крыгу,
смерць — крыжацкую касу.
І не мржацка Асвей
Зацяршушыя веі,
і не вылюблена выя...
Шэрым войкам

Доля

вые;

наша Памяць, Праўда, Воля
паглынаюцца ў разлом...

У хроніцы падаюцца таксама спісы імён салдат, што загінулі пры вызваленні Верхнядзвінскага раёна з указаннем месца пахавання. Гэта ўраджэнцы Алтайскага і Краснаярскага краёў, Іркуцкай, Кемераўскай, Новасібірскай, Омскай і Томскай абласцей ды тыя, чыя радзіма па нейкіх прычынах не названа.

"Памяць", выдданая Сібірскім аддзяленнем Расійскай акадэміі навук, ужо набыла папулярнасць сярод ветэранаў, вайскоўцаў, студэнтаў і тых, хто нейкім чынам звязаны са шматпакутным беларускім краем.

Наталія ЯКАВЕНКА

Вячаслаў ДАШКЕВІЧ

Радавод

Якое вялікае дрэва...
Як добра з яго відаць.
Вунь Тураў і Полацк,
вунь Ліда і Крэва...
Рукою падаць!

Куды ні паеду,
куды ні пайду,
хоць на дасвеціці
ці на зыходзе дня,
спагадных і ветлых
сяброў знайду.
Усюды —
адна радня.

Калі ж на дарозе
не стрэну нікога,
і скрыпу калодзежнага
не пачую,
То ў чыстым полі
з дазволу Бога
Адзін пад зорамі
занаваю.

Якое вялікае дрэва.
Як добра з яго відаць.
Вунь Тураў і Полацк,
вунь Ліда і Крэва...
Рукою падаць!

Сысці навек нібыта не баюся.
І злыбяды адведаў з коптурам, і ўцех.

Ірына ПОЎХ

Ўзяць да вуснай
гарбату пляшчоты.
Скаштаваць
горыч кавы даверу.
Ап'янець
ад віна пацалунка.
Піць каханне.
Нагбом.
Захлынуцца.

Экстравагантная восень
між шэрых будынкаў мястэчка
адчула сваю недарэчнасць,
фатальнае непадабенства,
неадпаведнасць натоўпу.
У чорнай жалобнай
сукенцы
сышла ў небыццё
непрыкметна.

Яе пахавалі ў вясельным убранні...

Тады чаму так шчыра я маюся?
Бо думаць пра благое — грэх.

Мастацтва

Не стаўце з "чорным квадратам"
паблізу

безабаронную "Мону Лізу".
"Чорны квадрат" маляваў не псіх.
Гэта — лютэрка для ўсіх.
Куды нам падзецца?
Трэба і ў чорную бездань глядзецца.
"Мона Ліза", адрынуўшы тло,
Нясе нейміручасць, спакой і святло.
Ва ўсмешцы яе аніякай загадкі,
так усміхаюцца... немаўляткі.
Не стаўце з "чорным квадратам"

безабаронную "Мону Лізу".
Разам яны —
святатацтва,
а паасобку —
мастацтва.

Непераліўкі

(з народнага)

— А ўчора, хай ты згары,
сню, што коцімся мы з гары.
Я ў былнѣг,
ты ў мурог,
я ў смурод,
Ты ў мёд укаціліся...
— Што было,
як спыніліся?
— А, шваграчка,
грэх казаць:
давай адзін аднаго лізаць!
— Дык чаму тады крывіш рот?
— Бо ўсё было наадварот...

Якая брыда на шляху
шчэ не стрэнецца,
ад гэтага ўжо
нічагуткі не зменіцца.
Бо ведаю добра:
апошні свой бой
я правяду
з самім сабой.

Шкельца за шкельцам
складаю
узор каляровых настраў
у мазаіку дзён і стасункаў,
бы Кай з ільдзяшоў сваё слова,
з'яднаўшы адценні і формы
ў абстрактна прыгожае
нешта...

Дзіцячая рука
павярнула калейдаскоп...

Шкельца за шкельцам
складаю...

Пакрыўджана плача
маленькае неба,
па шчоках аблокаў
кроплямі сцяжкае
салёная кроў
блакітнай душы.

Восень-жабрачка
ў намоклым абутку
наважылася зайсці
ў гарадскія пакой,
прайшла па падлозе
чыста вымытых вуліц,
пакінуўшы брудныя
пляміны лужын.
След кожнага кроку —
на бліскучым паркеце
начных тратуарай.

Крытык

На карціне — статак.
Ані хмаркі.
Зьянем захліпаюцца аблогі.
Спрэс трыумфальныя аркі
перажагналі дарогі.

"— Аўтар крыху перабраў,
крытык заўважыў строгі,
замнога сакоўных траў.
Кароў не відаць —
адны рогі!"

Хто сказаў,
што мёртвым не баліць?
Ён што, даведак
з таго свету мае стос?
Ды не!
Перада мной стаіць
з раскрытай зяпаю
яшчэ адзін ілжэхрыстос.

Ніяк не падзелім

Шанц атрымаўшы ладзіць
наноў дзяржаву,
мы часам гатовы
пусціць адзін аднаму юшку.
Сцята гартаем
старую справу:
хто за Суворова,
хто за Касцюшка...
Хоць зразумела
нават прыдурку —
ці ж варта пра гэта
крычаць акрыёма? —
Абодва яны
ляжаць у падмурку
нашага
роднага дома.

Лісце кружыцца ў жоўтым верадзе.
Вецер з рук ірве парасон.
Што чакае мяне наперадзе?
Згода з тым, што жыццё —
гэта сон?

На мокрых ад слёз
шчоках вокнаў
з'явілася раптам
усмешка.
Гэта горад на момант
забыўся
пра дзіцячыя крыўды
і клопат...

А пасля зноў згадаў.
І заплакаў.

Снег-самазабойца
затрымаўся на момант
на даху шматпаважхойкі.
Крок наперад.
Разбіўся,
зразумеўшы часовасць
свайго існавання,
непазбежнасць адчуўшы
вясны.

Ноч. Цемра.
За спіной крокі.
Набліжаецца твой
рабаўнік і забойца.
Ідзе гадзіннік.

ВЫДАННІ

Энцыклапедыя "Вялікае княства Літоўскае" адлюстроўвае гісторыю і культуру шматнацыянальнай дзяржавы на працягу ўсяго перыяду яе існавання (XIII—XVIII ст.). Акрамя слоўнікавай часткі тут змешчаны агляды артыкулы, прысвечаныя гісторыі ВКЛ, яго тэрыторыі і адміністрацыйнаму падзелу, дзяржаўнаму і палітычнаму ладу, сімволіцы, дэмаграфіі, народам і мовам, сацыяльнай структуры, сельскай гаспадарцы, рамяству, гандлю, матэрыяльным умовам жыцця, грашовому абарачэнню, войску, царкве, асвете, літаратуры, мастацтву, а таксама гістарыяграфіі і крыніцам гісторыі ВКЛ. Энцыклапедыя ілюстравана каляровымі і чорна-белымі здымкамі, малюнкамі, картамі.

У зборнік "Дзень паэзіі-2005" увайшлі новыя вершы беларускіх паэтаў розных пакаленняў, цікавыя матэрыялы пра паэтаў і паэзію, пародыі, эпіграмы.

У зборнік "Яна і Я" увайшлі паэтычныя творы, складзеныя ў XII—XXI стагоддзях. Прысвечаны яны самаму светламу і жыццядайнаму чалавечаму пачуццю — каханню. Многія вершы друкуюцца ўпершыню. Пры тым своеасаблівай інтрадукцыйнай да зборніка сталася "Найвышэйшая песня Саламонава".

Паэтычны зборнік Аляксандра Быкава "Кветка Папараці" — сціпая спроба паэта асэнсаваць навакольны свет і сябе ў ім. Гэта асяярожны дотык да адвечнай тэмы кахання, да ўсяго неспазнанага, што нясе ў сабе яе вялікасць Жанчына. І таксама гэта пошук рукі тым нешматлікім, але верным сябрам, якія стрэліся на цярністым шляху адвечнага пошуку чалавечага шчасця.

Лета набліжалася да сваёй спякотнай сярэдзіны. Было душна і цяжкая цэлу. Канстанціну Іванавічу праз якую паўгадзіну ўдалося выпадкова сесці на лаўцы аўтавакзальнага перона.

Да прыбыцця аўтобуса Глыбокае—Полацк заставалася больш гадзіны. І мужчына бавіў час у заспакоенай паўдрымоце.

Раптам наляцеў шалёны вецер. Зашамацеў ад ветру цэлафанавы пакет, у якім ён вёз сякія-такія гасцінцы сястры Манечцы, швагру Пятру ды пляменніцы Ларысе.

Шалянец-вецер як раптоўна ўзнік, так нечакана і знік. Усталявалася нейкая дзівосная, ледзь не звонлівая цішыня, якая пачала хіліць Канстанціна Іванавіча на сон. Ён мог бы крышачку і падрамаць, але тут жа невядома адкуль з'явіліся камары. Куслівыя, лютыя. Канстанцін Іванавіч, як мог адмахваўся ад уедлівай навалы. Але праз нейкія хвіліны павеяў свежанькі ветрык, і мязотнікі камары зніклі. Канстанцін Іванавіч правёў левай рукою па твары, быццам сціраючы нябачны бруд, і тут перад ім вымалявалася нейкая бабуля-здань.

— Доктар! Доктар! — выгукнула яна, захлапаючыся слязамі.

Канстанцін Іванавіч і сапраўды некалі быў урачом у Глыбоцкім раёне, нават выконваў абавязкі гадоўнага.

— Доктар, ратуйце! Вы ж яго выратавалі маленькім...

Голас жанчыны-прывіду зрываўся з плачу на крык.

А Канстанцін Іванавіч знаходзіўся ў нейкім ірэальным стане. Яму ад доўгага пакутлівага чакання падалося ўсё гэта ні больш за галюцынацыю.

— Доктар, родненькі, ратуйце! Вы ж яго выратавалі тады, дапамажыце і цяпер!..

Канстанцін Іванавіч не мог уцяміць, што і да чаго. Ён стараўся ўспомніць, калі і як каго лячыў, каму рабіў амбулаторныя аперацыі, як зашыў абястлушчанымі конскімі валасамі рану на лобіку маленькай пацыенткі Волі, і як радаваўся, калі здымаючы швы не заўважыў нават мізэрнага шрама. Як аднойчы прыйшоў на прыём пажылы чалавек з вялікай бела павязкай на роце. Выявілася, што дзядуля-рыбак закідваў спінінг і кручок-трайнік грунтоўна ўпіўся яму ў верхнюю губу, якая звонку пакрывалася шыкоўнымі вусамі.

Канстанцін Іванавіч зрабіў аперацыю, дастаў злашчасны трайнік. А праз некалькі дзён рыбак прынёс Канстанціну Іванавічу двухкілаграмавага шчупака.

— Доктар! Вы ж яго некалі выратавалі. Помніце, мая падзяка за гэта яшчэ тады была надрукавана ў газеце "Віцебскі рабочы".

Ад напаміну пра тую падзяку Канстанцін Іванавіч аж здрыгануўся. Правёў далонню па твары, нібы правяраючы, спіць ён ці не і, нарэшце, узгадаў пра гэту бабулю і яе сына.

...У той дзень вярнулася вельмі ўстрыможаная патранажная сястра Аліна і адразу да яго:

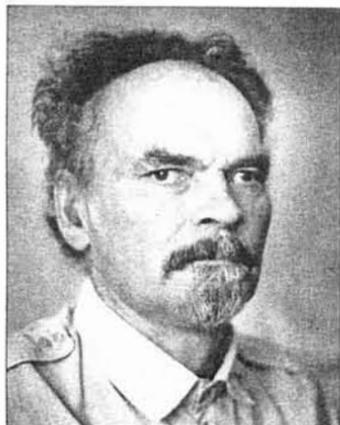
— Доктар, у Залессі памірае месячнае дзіця ад голаду і недагляду. Маці, колькі яе ні ўпрошвала паехаць з хлопчыкам да нас у бальніцу, і чуць не хоча. Трэба сёння ж забіраць. Заўтра будзе позна, малы ледзь дыхае.

Канстанцін Іванавіч на тым жа вазку, з якога яшчэ не выпраглі кабылку Ластаўку, паехаў у Залессе. Жанчына гадоў трыццаці пяці, адзінокая, не кідка з твару ды яшчэ, як кажуць, з прусакамі ў галаве, не слухала яго, паводзіла сябе агрэсіўна, так што давалося паклікаць на дапамогу ўчастковага.

Жанчына ехаць адмовілася, за-

бралі хлопчыка аднаго. Той ледзьве дыхаў, ды час ад часу толькі папіскаў. Ад недагляду быў увесь брудны і худзенькі-худзенькі, нібы маленькі старычок. Такіх у медыцыне і называюць "старычкамі". Надзеі на тое, што малое выжыве, амаль не было. Дзіця ад-

Іван СТАДОЛЬНІК

Галава ішла кругам ад думкі, якім чынам пазбавіцца ад надакучлівай вар'яткі. Але і клікнуць на дапамогу каго-небудзь нека не выпадала. І каб утаймаваць істэрыку бабулі, Канстанцін Іванавіч пачаў пытацца далей:

— І колькі ж гадоў яму далі?

— А нікольнікі.

— Дык чаго ж вы так панікуеце, во і да мяне прысталі?

Жанчына пачала сутаргавата глытаць паветра, ненатуральна ікаючы. І толькі, калі ўчапілася за лаўку, з яе грудзей вырваўся нечалавечы гук, падобны на крык малпы — "э-э-э". Вочы акругліліся, зрабіліся вялікімі.

Канстанцін Іванавіч памкнуўся збегчы, канчаткова пераканаўшыся ў ненармальнасці знаёмай незнаёмкі, як тая, відаць, інтуітыўна абяруч, быццам абцугамі схапіла яго за руку, адначасова стараючыся выдавіць са скрыўленага грывасай рота нейкія словы.

Толькі вы адзін дапаможаце.

Напамін пра паратунак нека асважыў былога доктара і ён, сам не ўсведамляючы, чаму, вельмі ж спакойна сказаў старой:

— Добра. Чакайце мяне тут. А я ў суд. Буду ратаваць.

Старая паверыла. Аж прасвятлеў яе твар, перасталі цячы з вачэй слёзы. Яна моўчкі выпусціла са сваіх рук яго далонь і прысела на лаўку. А Канстанцін Іванавіч, раз-пораз азіраючыся, ледзь не падбегам шмыгануў у людскую гушчэчу вакзала.

Старая сядзела на лаўцы каменным ідалам.

Праз некалькі хвілін падышоў аўтобус на Полацк. Сеўшы на сваё месца, Канстанцін Іванавіч паступова пачаў прыходзіць у сябе, як усё роўна вяртацца са страшэннага і дзікунскага сну. Але гэтак вяртанне было яшчэ страшнейшым, чым недарэчная сустрэча з бабуляй-вар'яткай. У вачах усё

Выратуй яго, доктар!

Анавяданне

разу паклалі пад кропельніцу з фізрастворам і пяціпрацэнтным раствором глюкозы. На здзіўленне ўсім немаўля хутка пачало папраўляцца. Калі больш-менш ачуняла, яму пачалі даваць нават мацярынскае малако, якім дзяліліся жанчыны з радзільнага аддзялення. Потым сына прыехала праведаць і маці. Медсёстры навучылі яе даглядаць малое, і яна была ў захапленні. А калі забрала дзіця з бальніцы, то напісала падзяку дактарам у газету.

...Канстанцін Іванавіч пасунаўся на край лаўкі, не ведаючы сам, ці ўцячы, ці куды схавацца ад бабулі-вар'яткі, якая кінулася перад ім на калені і закрычала, залямантавала на ўсё прывакзальны перон. Некаторыя прахожыя пачалі спыняцца, трывожна пазіраць на гэту недарэчную сцэну.

— Доктар, ратуйце! Вы ўсё можаце! — у істэрыцы білася бабуля.

Канстанцін Іванавіч не на жарт разгубіўся, не ведаючы, што рабіць і, каб хутчэй пазбавіцца ад дзікунскай сцэны прамовіў:

— Падыміцеся хуценька. Устаньце і не лямантуйце. Хоць я даўно ўжо не доктар, але пастараюся нешта зрабіць.

Старая імгненна падхапілася, вочы загарэліся спадзеўным агеньчыкам. Кастусю Іванавічу здалося, што яна быццам крыху памаладзела, і счакаўшы спытаў:

— А што ў вас ужо і дактароў няма?.. Я ж кажу: даўно не практыкую і забыўся, як лячыць.

— Ёсць, — чмыхаючы чырвоным, як у сапраўднага выпівохі, носам і не звяртаючы ўвагі на апраўданне Канстанціна Іванавіча, выдыхнула старая. — Але выратуеце толькі вы, як выратавалі некалі маленькага. Вас сустрэць мне сам Бог памог і ўся спадзеўка цяпер толькі на вас. Як яго засудзілі, я ўся здранцвелая без памяці, адразу ўспомніла вас. І вось сам Бог паслаў яму збавіцеля.

— Засудзілі? — не верачы сваім вухам, сцішана перапытаў ён.

— Агашкі, засудзілі, — захлынаючыся слязамі, зноў пачала галасіць жанчына.

У Канстанціна Іванавіча мільганула ўпэўненая думка, што старая канчаткова звар'яцела. Яна ж і тады маладзейшая была не зусім у розуме.

Мужчына пачуваўся ніякавата.

І ўрэшце з хуткасцю кулямётнай чаргі заякатала:

— Я-я-я-я! — раптоўна сцішылася, як усё роўна захлынуўшыся, і выгукнула: — Я-я-яго расстраляюць!..

Канстанціна Іванавіча быццам токам працяла, у вачах пацямнела, і ён ледзь не страціў прытомнасць. Але ўсё ж збіваючыся спытаў:

— А што ён такое зрабіў?

— Забіў двух чалавек. Доктар, ратуйце. Вы добры чалавек.

стаяў і стаяў хлопец-забойца, якога ён не бачыў з немаўлячага ўзросту, не ўяўляў яго твару. Страшэнныя думкі разрывалі галаву. Яны кіраваліся не толькі на аднаго хлопца-злачынцу, але і на яшчэ некага...

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова "Літаратура і Мастацтва", рэдакцыя газеты "ЛіМ" віншуюць Івана Канстанцінавіча з юбілеем і зычаць здароўя ды творчых поспехаў.

Арт-пацеркі

♦ Па некалькіх гарадах Германіі прайшоў буйны фестываль класічнай музыкі "Еўрапейскае музычнае лета-2005". У яго канцэртных праграмах удзельнічалі творчыя калектывы з Аўстрыі, Італіі, Польшчы, Украіны, Шатландыі ды інш. Прадстаўляць нашу краіну быў запрошаны сімфанічны

аркестр Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі "Маладая Беларусь". Як вядома, стварыў і ўзначальвае гэты калектыв рэктар акадэміі, прафесар, народны артыст краіны Міхал Казінец. Студэнцкі аркестр працуе плённа, рэгулярна дае канцэрты ў Мінску і даволі часта выступае за мяжой. Гэтым разам у яго гастрольнай праграме гучала музыка Сяргея Рахманінава, Дзмітрыя Смольскага — дарэчы, гэты шановны майстар, прафесар, выкладае ў акадэміі. Сімфанічны твор аднаго з яго выхаванцаў — Руслана Апановіча, які належыць да маладзейшага кампазітарскага пакалення, таксама быў уключаны ў гастрольны рэпертуар аркестра "Маладая Беларусь".

♦ Па-мастацку вобразным і гістарычна дакладным аповедам пра Міхала Клеафаса Агінскага сталася "Фантазія ля мінар" — новы спектакль Мінскага абласнога драматычнага тэатра, што працуе ў Маладзечне. П'есу пра нашага выдатнага земляка-патрыёта, дзяржаўнага дзеяча і артыстычную асобу, напісаў, грунтоўчыся на багатым дакументальным матэрыяле,

Уладзімір Шчасны, які ў свой час быў паслом Рэспублікі Беларусь у Вялікабрытаніі, дзе і меў магчымасць больш падрабязна ведацца пра жыццё і шматгранную дзейнасць М.Кл. Агінскага. На афішэ спектакля імя драматурга-дэбютанта замяняе псеўданім: Драздоў. Прозвішчы іншых стваральнікаў "Фантазія ля мінар" добра знаёмыя тэатралам: рэжысёр Антаніна Міхальцова, сцэнограф Вольга Грышаева; пастаноўку гістарычнай драмы пра жыццё Агінскага эмацыянальна падтрымлівае, апроч яго твораў, музыка Алены Атрашкевіч. Уразліва прагучала прэм'ера ў сценах знамай сядзібы Залессе, дзе была паказана ўлетку. Магчыма, там яе яшчэ неаднойчы маладзечанцы сыграюць на "біс". Тым болей, што пры канцы верасня ў Залессі рыхтуюцца наладзіць традыцыйнае свята ў гонар Міхала Клеафаса. Сёлета яно будзе прысвечана 240-годдзю з дня нараджэння гэтай легендарнай асобы.

С. ВЕТКА
Фота забяспечана аўтарам

XXVI Міжнародны фестываль фальклору, арганізаваны Еўрапейскім вяшчальным саюзам, прайшоў у Гданьску. Беларусь, якая ўваходзіць у ЕВС і ўдзельнічала ў такім форуме народнай творчасці не ўпершыню, была прадстаўлена мастацтвам этнатрыо "Троіца". Знаную суполку ў складзе Івана Кірчука, Юрыя Дзмітрыева ды Юрыя Паўлоўскага для ўдзелу ў фестывалі прапанаваў радыёканал "Культура". Пабывала ў Гданьску і спецыяльны карэспандэнт Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Беларусі музыказнаўца Таццяна ПЕСНЯКЕВІЧ. З ёю пагутарыў карэспандэнт "ЛіМа".

МУЗЫКА НЕПАЎТОРНАСЦІ, або Радасць і гонар. За Беларусь

— Пра існаванне "Еўрабачання" ў нас ведаюць, здаецца, усе. А пра такую прыгожую і значную традыцыю Еўрапейскага вяшчальнага саюза, як правядзенне міжнародных фальклорных святаў, большасць нашых суайчыннікаў, на жаль, нават не мае ўяўлення. Запачаткаваны 25 гадоў таму, гэты фестываль музычнай творчасці народаў Еўропы зрабіўся адной з найбольш яскравых і папулярных імпрэз. Колькі слоў, калі ласка, пра сёлетні.

— Еўрапейскі вяшчальны саюз ладзіць такія фестывалі ўлетку, у турыстычных цэнтрах і прымяркоўвае да тых імпрэз, якія там праходзяць акурат у гэты час. Правядзенне чарговага фестывалю адбылося ў Гданьску падчас маляўнічага Дамініканскага кірмашу. І яшчэ адно супадзенне: Польскае радыё, якое таксама было арганізатарам сёлетняга свята фальклору, адзначае сваё 80-годдзе. Гэтаму юбілею і прысвячалася падзея. Сабрала яна прадстаўнікоў 15-ці краін, у тым ліку Беларусі, Бельгіі, Венгрыі, Германіі, Даніі, Нарвегіі, Польшчы, Расіі, Славеніі, Украіны, Фінляндыі, Чэхіі, Швейцарыі... Выступалі музыканты на сцэне, абсталяванай на галоўнай вуліцы ў старажытнай частцы горада, фестывальныя канцэрты былі таксама ў памяшканні касцёла святога Яна.

— Як паказаліся беларускія музыканты?

— Нашу "Троіцу" выклікалі на "біс"! І ўсё гэтаму, здаецца, спрыяла. Быў першы фестывальны дзень, цудоўнае надвор'е (назаўтра ўжо на Гданьск абрынулася залеза), ля адкрытай фестывальнай пляцоўкі сабралася шмат стракатага і цікаўнага люду. Калі пасля праграмы харватаў было абвешчана, што праз пяціхвілінную паузу пачнецца выступленне калектыву з Беларусі, публіка нібыта насцярожылася. Але потым... Які гарачы прыём! Нашы музыканты добра гралі ды спявалі, яшчэ і яшчэ; штосьці — з папулярнага свайго рэпертуару, штосьці прадставілі новае. Між іншым, вялася трансляцыя канцэрта ў жывым радыёэфіры, здымала Польскае тэлебачанне. Іх не хацелі адпусціць са сцэны (ды і пасля выступлення падыходзілі ўрушаныя, радасныя глядачы), але ж ёсць рэгламент: следам ішлі нарвежцы, якіх, на жаль, прынялі вельмі стрымана, халодна. Пад-

час выступлення "Троіцы" мне было не проста радасна — я ганарылася (і ганаруся!), што ў нас ёсць такія, сапраўды непаўторныя ўзоры народнай творчасці, самабытныя і самаадданыя музыкі, што я — з Беларусі. Асабліва прыемна і важна было гэта ўсвятломіць у міжнародным асяроддзі, у стасунках з іншаземнымі калектывамі.

— У вас была магчымасць абмеркаваць і канцэртныя праграмы, і прафесійныя праблемы за "круглым сталом"?

— Вядома! Падчас такіх фестываляў абавязкова праходзяць нарады, канферэнцыі прадзюсераў і рэдактараў радыё тых краін, што ўваходзяць у Еўрапейскі вяшчальны саюз. І замежныя спецыялісты звярнулі ўвагу на выступленне "Троіцы" як на самае моцнае ўражанне ў кантэксце этнамузыкі, фальклору, прадстаўленых на сёлетнім фестывалі. Мастацтва "Троіцы" адлюстроўвае і глыбіні багатай даўняй беларускай культуры, і тыя працэсы, у якія гэтая спадчына ўлучаецца, і перспектывнасць такой творчасці. Адзначалася, што ў Еўропе носьбітаў традыцыйнай, этнічнай музычнай культуры практычна не засталася, яна існуе або, скажам так, на паліцах у занатоўках, або ў надта перапрацаваным выглядзе. Арганізатары, праслухоўваючы загады дасланых запісы з розных краін, так падбіралі ўдзельнікаў для запрашэння ў Гданьск, каб наўмысна

надаць фестывалю хаатычную стылістыку і праз яе адлюстраваць сённяшняю парадаксальную сітуацыю ў музычнай этнакультуры. Былі нават прадстаўлены няўцягнутыя фолк-эксперыменты на аснове джаза, гучалі даволі банальныя песні прафесійных сучасных аўтараў. За такімі пошукамі губляецца фальклор... Да гонару гаспадароў, палякі выступілі вельмі моцна, яскрава. А вось гурт з Германіі здзівіў тым, што спяваў балканскі, арабскі, турэцкі фальклор. Для нямецкай традыцыйнай культуры гэта трывожны знак.

— А, можа, гэта знак непазбежнага лёсу традыцый кожнага з каронных народаў, што стагоддзямі фарміравалі культуру нашай бабулькі-Еўропы? Таццяна, вы даўно займаецеся на Беларусі радыё праблематыкай музычнага фальклору, ведаеце сітуацыю ў іншых еўрапейскіх краінах. Наколькі актуальная гэтая праблематыка, наколькі запатрабаваны ў сучасным грамадстве гэты пласт культуры, ці перспектывная справа — займацца фальклорам?

— Пра многае, напэўна, гаворыць тое, што ў новым вяшчальным сезоне, які пачаўся 1 верасня, на галоўным, першым Нацыянальным канале Беларускага радыё захавалася невялікая суботняя ранішняя перадача "Галасы стагоддзяў" — з удзелам аўтэнтчных выканаўцаў і даследчыкаў, з выкарыстаннем запісаў, зробленых падчас ужо сённяшніх этнаграфічных экспедыцый па Беларусі. А на радыёканале "Культура", таксама раз на тыдзень, рыхтуецца праграма "Гасцінец". Гэта жывая сустрэча ў эфіры: на працягу гадзіны і музыка гучыць, і ладзіцца гутарка з гасцямі, і падтрымліваецца тэлефонная сувязь студыі са слухачамі, а пасля яшчэ дадаецца канцэрт на 45 хвілін: падборка разнастайных узораў беларускай народнай творчасці, у розных аранжыроўках, у тым ліку ў сучасных стылях. І прысутнасць у студыі людзей, у тым ліку маладых, якія аддаюць фальклору вольны час ці займаюцца ім прафесійна; і лісты слухачоў, і тэлефанаванні; і просьбы дапамагчы набыць запісы выканаўцаў беларускага фальклору, — усё гэта сведчыць пра жыццяздольнасць традыцыйнай народнай творчасці, пра яе запатрабаванасць. Нездарма ў нас ёсць студэнцкае этнаграфічнае таварыства, чыннікі якога знаходзяць носьбітаў фальклору і паводле запісаў аднаўляюць гэты пласт культуры ў актыўным ужытку. У нас ёсць што запісваць, вывучаць, ствараць за свойваць, выконваць і слухаць...

— ... здзіўляючы і захапляючы гэтым увесць вялікі цывілізаваны свет, дзе ўжо ёсць краіны, у якіх аўтэнтчны фальклор не захавалася?

— Так-так! Таму, дарэчы, на сёлетнім фестывалі падчас нарады спецыялістаў гаварылася,

што беларусам, якія маюць сапраўды унікальны фальклорны скарб, варта больш уважліва і дбайна ставіцца да свайго багацця. Калегі прыводзілі прыклады з практыкі радыёвяшчання сваіх краін, дзе традыцыйная нацыянальная музыка — не так званая “папса” — гучыць штодня на кожным канале. Калі пару гадзін, калі 15 хвілін — але штодзённа. Мяне ўразіў і такі факт: у школах Даніі кожны новы дзень пачынаецца са спявання ўсім класам адной са сваіх народных песень. Вось — прыклад патрыятычнага выхавання!

— Сёлета Польшкаму радыё, гэтаксама як Беларускаму, — 80. Цікава, наколькі значнае месца займае фальклор у вясняні нашых суседзяў?

— Настолькі значнае, што радыё гэтай краіны ўзяло ўдзел у арганізацыі фестывалю. Калі ж гаварыць пра будні вяшчання, дык варта звярнуць увагу на існаванне спецыялізаванага Цэнтра народнай культуры, супрацоўнікі якога штодзень рыхтуюць у эфір пяць адпаведных праграм: па праграме на кожны з пяці радыёканалаў. Такія перадачы могуць розніцца сваёй працягласцю, формай падачы і да т.п. Але музычны фальклор Польшчы гучыць на ўсіх дзяржаўных каналах штодня.

— А як бы вы патлумачылі такую ўстойлівую цікавасць да фальклору ў прагматычным еўрапейскім свеце?

— Штосьці ў гэтым хуткаплынным і крохкім жыцці мусіць быць стабільнае. Традыцыя — вось што надае адчуванне стабільнасці. Традыцыя застаецца нязменнаю, да яе можна дакрануцца і натхніцца на далейшы шлях, на пошук. Менавіта фальклор сваёй зямлі спрыяе захаванню самаідэнтыфікацыі чалавека, усёй нацыі, робіцца тым духоўным прытулкам, куды кожны мае патрэбу вяртацца, як да бацькоўскай хаты, да роднай мясціны. За “крутым сталом” фестывалю пра гэта разважалі шмат. Хтосьці заўважыў, што ўвесь свет робіцца глабальнай вёскай, але ў гэтай вёсцы ніхто не хоча быць падобны да суседа, кожны хоча адрознівацца. І найперш менавіта музычная традыцыя дазваляе народам і краінам не выглядаць “створанымі на адзін капры”, не быць аднолькавымі. Я ведаю сучасную, адукаваную, інтэлектуальную беларускую моладзь, якая надвычай трапятліва ставіцца да фальклору. Калі гэтыя дзяўчаты і хлопцы апранаюць нацыянальныя строі, знаходзяць і рыхтуюць малавядомыя старадаўнія песні, едуць на фестывалі, напрыклад, у Прыбалтыку, з годнасцю вылучаюцца там як прадстаўнікі сваёй краіны, яны спазнаюць шчырае пачуццё патрыятычнага гонару за Беларусь. За яе непаўторнасць, адлюстраваную ў спрадвечнай спеўнай і моўнай інтанацыі. Так што ў нашага фальклору ёсць аптымістычная перспектыва.

— А якая перспектыва ў яго стасунках з Еўрапейскім вясняным саюзам?

— Беларускі фальклор будзе прадстаўлены, і ўжо не ўпершыню, у традыцыйных праектах ЕВС, прымеркаваных да галоўных хрысціянскіх святаў. Для гэтага ў вызначаны тэрмін мы (у ліку радыёстанцый еўрапейскіх краін) выберам і дашлём запісы адпаведных песень у каардынацыйны цэнтр. Там скамануюць гадзінны міжнародны святочны праграмы “Каляды-2005” і “Вялікдзень-2006”, якія ў свой час будуць транслявацца і ўсімі станцыямі, і па спадарожніковым канале. Гэта ў планах.

— А ў марах?

— А ў марах — Усебеларускі фестываль музычнага фальклору, аналагічны еўрапейскаму, які зробіцца б традыцыйным. Ён узабагаціў бы нашу жывіцу, умацаваў патрыятычны дух усіх пакаленняў і надаў бы нашай краіне асаблівую годнасць, узняў яе прэстыж у вачах гасцей. А з часам зробіцца б і міжнародным.

С. БЕРАСЦЕНЬ

Фота забяспечана аўтарам

САМАРОДКІ

Для адных песенная творчасць — проста хобі, а іншыя мараць займацца ўлюбёнай справай прафесійна. Але як таленту “прабіцца ў зоркі” і знайсці сваё месца сярод людзей творчай прафесіі? Здавалася б, самы хуткі ды прыемны шлях ляжыць праз тэлебачанне. Як жа трапіць на такія жаданы і магічны яго экран?

Паведамляю прыемную навіну: такія магічныя масці з’явіліся! На тэлевізійным “8 канале” створаны праект “Аўтарскі дэбют”. Я прысутнічала на запісе некалькіх перадач і пагутарыла з аўтарам ідэі — Іванам Беладубенкам. Ён паведаміў, што тэлекампанія “ТКД-7”, дырэктарам якой ён з’яўляецца, сумесна з фондам “Таленты трэцяга тысячагоддзя” і “8 каналам” стварылі праект “Аўтарскі дэбют”, кульмінацыяй якога можна лічыць конкурс “Самародак”. Да пачатку жніўня ў праекце ўдзельнічалі дарослыя аўтары і выканаўцы, а юныя канкурсанты набіраліся ад іх досведу. З 1 жніўня і амаль да снежня свае здольнасці змогуць паказаць маладыя творцы ва ўзросце да 17 гадоў.

З 1 па 5 снежня адбудзецца Міжнародны аўтарскі фестываль “Таленты трэцяга тысячагоддзя”, у якім адзін з конкурсаў і пройдзе пад назвай “Самародак”. Яго ўдзельнікамі будуць маладыя аўтары-выканаўцы. Ужо сёння вядзецца работа з канкурсантамі ў краінах Еўропы, Азіі, Афрыкі, у Амерыцы. Для нашых прэтэндэнтаў рыхтуецца спецыяльная студыя, а далейшае залежыць толькі ад іх. На фестываль трапіць тыя, хто набярэ найбольшую колькасць балаў за тэкст, музыку і выкананне. А большыя магічныя масці адкрываюцца перад тымі, хто з’яўляецца аўтарам-выканаўцам уласных твораў.

Я паікавілася, якія перспектывы дае моладзі гэты конкурс. Як патлумачыў І. Беладубенка, спонсары і савет апекі фонду “Таленты трэцяга тысячагоддзя” спадзяюцца, што пасля фестывалю з’явіцца магічынасць вылучыць дзесяткі дзюдаў найбольш даравітых удзельнікаў з розных краін, якім будзе аплана адукацыя для далейшага развіцця таленту. Такім чынам, адкрываецца шлях да вялікай сцэны. Фонд “Таленты трэцяга

тысячагоддзя” запрашае моладзь ва ўзросце ад 12 да 17 гадоў паўдзельнічаць у праграме “Аўтарскі дэбют” — з верасня да снежня. Запіс праводзіцца на лабараторнай аснове за кошт фонду. А ўдзельнікі, якія выконваюць песні на беларускай мове, маюць прывілей запісацца на конкурс адразу з некалькімі песнямі, замест адной. Прадстаўнікі нацыянальных дыяспар могуць выступіць з двума творамі.

Між іншым, пазнаёміўшыся з некаторымі дарослымі канкурсантамі, сябрамі Клуба аўтарскай песні БДУ (апавед пра сам клуб змешчаны ў “ЛіМе” за 26 жніўня), я вырашыла прадставіць іх і чытачам. Міхаіл Чумакоў, выкладчык англійскай мовы ў БНТУ. Песні піша з 1986 года, мае іх ужо больш як 300. Тэмы Міхаіл выбірае самыя розныя — як папрабуе душа. Так ёсць песні пра каханне, прысвячэнні, цыкл гістарычных балад і жартоўных песень. На перадачы Міхаіл Чумакоў выступаў з творами розных тэматык “Плюшавы мядзвядзік” — прысвячэнне каханай жанчыне, “Загалка” — маленкай дачцэ, “Вясенні дождж” — роднаму гораду.

Цімафей Скарэнка, студэнт “політэха”, піша песні ўжо дзесяць гадоў. У яго 400 твораў на разнастайныя тэмы, заснаваныя не на сюжэце, а на складанай пазыцыі і незвычайных рыфмах. Уяўляецца? На асабістым Інтэрнэце-сайце спадара Скарэнкі нават існуе адмысловая энцыклапедыя-тлумачальнік да яго твораў! Яшчэ Цімафей няціпла пахваліўся, што выйграў цэлыя пяць фестывалюў і, наогул, лічыць сябе вельмі таленавітым аўтарам, а калегі па цэху адразу ж пацвердзілі яго прызнанне.

Для Алены Сахвон праграма “Аўтарскі дэбют” дэбютам не з’яўляецца, бо яна ўжо даўно выступае на канцэртах і конкурсах, звязаных з

клубам аўтарскай песні. А ўвогуле, любіць выконваць свае творы для родных, сяброў і знаёмых, сярод якіх знайшла ўдзячных слухачоў і прыхільнікаў.

Кацярына Скрыган лічыць, што любоў да музыкі нарадзілася разам з ёй, а талент перадаўся ад маці і бабулі. Каця скончыла музычную школу па класе фартэпіяна і гітары. А будучыню сваю звязала з пудоўнай навукай — біялогіяй, цяпер вучыцца на 3-м курсе БДУ. Песні піша з першага курса і найбольш інтэнсіўна ў перыяд сесіі, асабліва ў ноч перад экзаменам! Для Каці клуб стаўся другім домам, у якім жывуць пудоўныя людзі. Ёсць дзе браць сілы, натхненне.

Вольга Касцюкевіч таксама студэнтка БДУ. Аўтарскай песняй займаецца каля сямі гадоў, а ў клуб трапіла чатыры гады таму і з гэтага пачалася актыўная творчасць. Для Вольгі аўтарская песня — лад жыцця, настрою душы, частка яе самой. Калі весела альбо сумна — гітара лепшы сябар ва ўсіх акалічнасцях.

І, нарэшце, ужо знаёмы нашым чытачам кіраўнік Клуба аўтарскай песні БДУ — Аляксей Нежавец, які займаецца аўтарскай песняй ужо дванаццаць гадоў. На запісе тэлепраграмы ён спяваў па-беларуску: уласную “Баладу” на верш Васіля Жуковіча. Апантаны мэтай аб’яднаць таленавітых творчых людзей, на якіх багатая наша краіна, але пра якіх амаль нічога не ведае шырокая публіка, Аляксей і ўзяўся за стварэнне клуба. І цяпер запрашае ўсіх ахвочых далучацца да новай суполкі сяброў. Адным словам: “Барды ўсіх краін, яднайцеся!”

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ

Фота забяспечана С.Б.

Клас майстроў

З 15 па 21 жніўня ў Мінску праходзіла чарговая акцыя, прымеркаваная да Года культуры Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь.

Маскоўскія спецыялісты наладзілі майстар-класы для нашых юных музыкантаў і мастакоў (яны прадэманстравалі свае работы на выніковай выстаўцы). Асабліва прадстаўніча выглядалі госці-музыканты, якія

правялі майстар-класы па пяці спецыяльнасцях. Мала таго: самі выступалі з канцэртамі ў Малой зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Напрыклад, у дзень афіцыйнага адкрыцця акцыі адбыўся сольны канцэрт народнага артыста Расіі Андрэя Дзьева. Выдатны піяніст і педагог прапанаваў увазе публікі праграму “Чатыры стагоддзі фартэпіянай транскрыпцыі”.

Фартэпіяна, скрыпка, альт, віяланчэль, ударныя інструменты — па гэтых спецыяльнасцях ладзіліся майстар-кла-

сы. Заслужаны артыст Расіі Кірыл Родзін таксама выступаў у Малой зале філармоніі — з праграмай “Выбраныя шэдэўры вялянчэльнай музыкі”. Асаблівую ўвагу дасведчаная публіка звярнула на імя прафесара Марка Пякарскага. Яно літаральна выклікае захапленне ў многіх і многіх прыхільнікаў перкусійнай музыкі, бо мастацтва ансамбля ўдарных інструментаў пад кіраўніцтвам М. Пякарскага ўжо даўно ацанілі беларускія знаўцы высакласнага выканальніцтва ў такім рэдкім на нашай філарманічнай сцэне жанры. Гэтым жа разам шануюны майстар прыехаў і ў якасці педагога, і ў якасці ўдзельніка праграмы

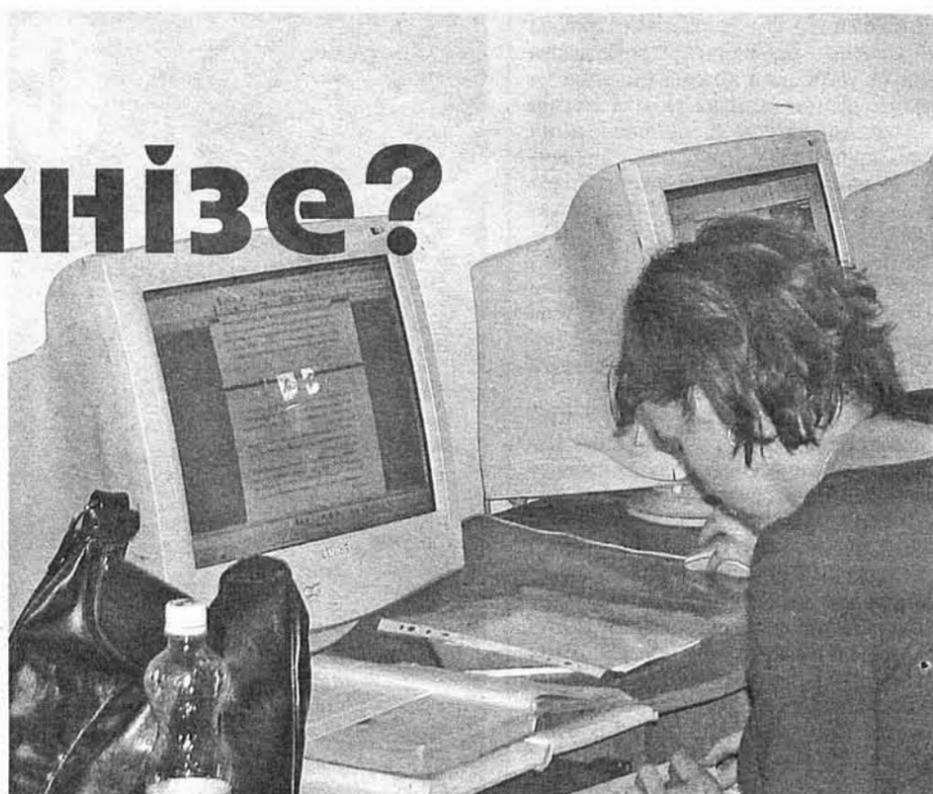
канцэрта, наладжанага яго славуным ансамблем.

Маскоўскія госці былі ўражаныя высокім узроўнем прафесійнай падрыхтаванасці нашай творчай моладзі і яе зацікаўленасцю ва ўдасканаленні свайго майстэрства: нягледзячы на час летніх вакацый, майстар-класы збіралі аншлаг. Таму на прэс-канферэнцыі, што адбылася ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі перад заключным канцэртным акцыяй, прагучала пажаданне: зрабіць традыцыйна такія сустрэчы беларускіх навучэнцаў, мастакоў і музыкаў з расійскімі педагогамі.

Лана ІВАНОВА

Камп'ютэр як выклік кнізе?

Наяўнасць пісьменства ў якасці формы моўнага выражэння, спосабу трансляцыі культуры складае характэрную рысу цывілізаваных грамадстваў і з'яўляецца абавязковым кампанентам нацыянальных культур. Творы пісьменства можна разглядаць і ў якасці тэкстаў, арыентаваных на трансляцыю назапашанага чалавецтвам гістарычнага і сацыяльнага вопыту, распаўсюджванне асветы і культуры ў адпаведнасці з ідэаламі пэўнага часу.

Распаўсюджанне і ўсталяванне хрысціянства як рэлігійна-ідэалагічнай асновы феадальных дзяржаў еўрапейскіх народаў абумовіла дамінуючы статус царкоўнай культуры ў сярэднявечным грамадстве. З моманту палітычнага аб'яднання ўсходнеславянскіх земляў і прыняцця хрысціянства ў якасці афіцыйнай рэлігіі Старажытнай Русі пачынаецца перыяд станаўлення і развіцця кніжнай культуры і пісьменства, які ахоплівае канец X — першую палову XIII стагоддзяў. Тут фарміруецца адметны культурны комплекс, які ўяўляў сабой інфармацыйна-эстэтычную сістэму, што сфарміравалася пад уплывам традыцый візантыйскай культуры з мэтай рэлігійнага асветніцтва і ахоплівала разнастайныя спосабы і сродкі засваення хрысціянскіх ісцін (царкоўнае пісьменства, кніжнае навучанне, храмавае дойлідства і манументальнае мастацтва, іканапіс, царкоўная музыка і песнапенне). На старажытнарускай глебе ажыццяўлялася перасадка не толькі асобных твораў, але і цэлых культурных напластаванняў, якія прыстасоўваліся да іншай гісторыка-культурнай рэчаіснасці, набывалі мясцовыя рысы, спецыфічныя формы і змест. Паколькі візантыйская культура па сваім характары была гетэрагеннай, што пацвярджаецца суіснаваннем і супрацьстаяннем хрысціянскай аскетычнай і антычнай традыцый, то культура Старажытнай Русі лепш за сваю першую. Пра гэта сведчыць характар адукацыі і асветніцтва ўсходніх славян у эпоху Сярэднявечча, а таксама пераважная колькасць помнікаў кніжнай культуры.

Ступень каштоўнасці сярэднявечнага пісьменства вызначалася яго роляй у дзяржаўным і рэлігійным жыцці грамадства. Важную катэгорыю пісьмовых крыніц складала кананічная літаратура, прадстаўленая тэкстамі Свяшчэннага Пісання і створанымі на іх аснове кнігамі, якія выкарыстоўваліся ў культурнай дзейнасці і прызнаваліся карыснымі ў кніжным навучанні. Як мяркуюць многія даследчыкі, немагчыма (і няправільна) механічна адмежавваць перакладную і арыгінальную літаратуру старажытнасці, паколькі ўсе перакладныя творы рагавалі на ідэалагічныя тэндэнцыі, мастацка-эстэтычныя каноны і густ новага культурнага асяроддзя, у якое яны трапілі.

Галоўным арыенцірам у творчай дзейнасці ўсходнеславянскіх кніжнікаў і асветнікаў з'яўлялася кананічная літаратура, якая вызначала актуальныя праблемы, тэмы і ідэі, забяспечвала фактычным матэрыялам, на аснове якога ствараліся новыя творы царкоўнага пісьменства. Па вызначэнні Ю.М.Лотмана, пісьменнік у межах царкоўнай культуры "не з'яўляўся стваральнікам тэксту, а быў яго перадачыкам, носьбітам вышэйшай ісціны". Важна адзначыць, што, нягледзячы на дзейнасць славазнага мастацтва ў асэнсаванні свету і пазнанні Бога, у эпоху Сярэднявечча пісьменства не з'яўлялася самым даступным і адзіным сродкам хрысціянскага асветніцтва. Ж.П. Сартр, адстойваючы элітарны характар сярэднявечнай кніжнай культуры, падкрэсліваў, што ў Царквы даўно ёсць мова больш простая, чым пісьменства — выява: "Скульптуры манастыроў і сабораў, іх вітражы, роспісы, мазаіка — усё прысвечана Богу і Свяшчэннаму Пісанню. Клірык піша свае хронікі на палях гэтых магутных ілюстрацый веры. Усе свае філасофскія сачыненні, інтэрпрэтацыі, паэмы ён адрасуе роўным сабе <...>. Яго не хвалюе, як

Пісьменства і працэсы культурнай дынамікі

ўспрымуць яго творы масы, бо іх яны ніколі не працягаюць".

У адрозненне ад сучаснага даволі шырокага разумення кнігі як інфармацыйнай крыніцы, у кантэксце хрысціянскай культуры эпохі Сярэднявечча кніжныя веды атажсамліваліся з Боскай мудрасцю Святога Пісання, авалоданню якой і прысвячалася кніжнае навучанне — адметная асаблівасць тагачаснай педагагічнай рэчаіснасці. Утварэнне процівагу народна-язычнай традыцыі, яно было скіраванае перш за ўсё на самастойнае асваенне тэкстаў рэлігійнага зместу, з'яўлялася ступень інкультурацыі асобы і ўзровень адукаванасці чалавека. Значнасць кніжнага навучання ў духоўным развіцці чалавека абгрунтавана летапісам у "Аповесці мінулых часоў", дзе кнігі параўноўваюцца з рэкамі, якія напаяняюць Сусвет, з крыніцамі глыбіннай мудрасці, гаючымі лекамі, аброццо ўстрымання, што прыносяць карысць душы і набліжаюць чалавека да Бога.

Ж.П. Сартр падкрэсліваў, што чытанне і пісьмо, якія лічацца ў сучасным грамадстве звычайнай духоўнай патрэбай і правам кожнага чалавека, у эпоху Сярэднявечча з'яўляліся прызваннем толькі прафесіяналаў — грамадзян — клірыкаў, паколькі "не выкарыстоўваліся як практыкаванне для розуму" шырокімі слаямі насельніцтва, а былі адзіным сродкам захавання і перадачы хрысціянскай ідэалогіі: "Навучыцца чытаць — значыць валодаць інструментам для разумення і ведання свяшчэнных тэкстаў і бясконцых іх каментарыяў. Умець пісаць — азначала ўмець каменціраваць. Іншыя не сталіся авалодаць гэтай прафесійнай тэхнікай,

як мы сёння не хочам авалодаць тэхнікай стаяра ці архіварыуса, калі маем іншае рамяство".

Адначасова з творамі царкоўнага пісьменства ў культуры Сярэднявечча мелі месца кнігі, якія складалі альтэрнатыву кананічнай літаратуры і атрымалі статус забароненых і несапраўдных. Да іх ліку адносіліся апокрыфы, кнігі па магіі, варажбе, чарадзеістве, зборнікі народных павер'яў, сачыненні астралагічнага зместу, творы антычных аўтараў. Свае негатыўныя адносіны да забароненых кніг царква абгрунтавала тым, што яны супярэчаць зместу Бібліі як крыніцы сапраўдных ведаў, распаўсюджваюць невуцтва, паганскія ўяўленні, уводзяць у зман і абражаюць хрысціянскую веру. У эпоху Адраджэння стаўленне хрысціянскіх асветнікаў да спадчыны антычнай пісьмовай культуры было менш катэгарычным. Напрыклад, Эразм Ратэрдамскі лічыў, што нават карысна будзе чалавеку асяржожна дакрануцца да ўсіх твораў антычных аўтараў, калі вельмі не паглыбляцца ў іх чытанне і разам з творамі язычнікаў не перанімаць іх норавы.

Узнікненне кнігадрукавання адкрыла магчымасць для адрасцыі пісьмовай інфармацыі шырокай аўдыторыі. Францыск Скарына першым на ўсходнеславянскіх землях пачаў практычнае ажыццяўленне гэтага "культурнага праекта" — масавага далучэння да кніжных ведаў на аснове распаўсюджвання кнігадрукавання. Гуманістычная накіраванасць яго асветніцкай дзейнасці пацвярджаецца зместам прадмоў і пасляслоўяў да кніг Бібліі, дзе абгрунтавана педагагічная каштоўнасць Святога Пісання, падкрэсліваецца

выхаваўчае значэнне кніжнай мудрасці ў духоўным развіцці чалавека, незалежна ад узросту і сацыяльнага паходжання.

Нягледзячы на тое, што пераклад і выданне Бібліі з'явіліся знакавай падзеяй у гісторыі і культуры народаў Еўропы, кнігадрукаванне ў перыяд Адраджэння і на раннім этапе Новага часу нельга лічыць феноменам масавай культуры ў сучасным разуменні гэтай з'явы. Нават калі ўзровень пісьменнасці насельніцтва дазваляў асвоіць Святое Пісанне, то, на жаль, далёка не кожны, хто ўмеў чытаць, мог набыць тэкст Бібліі па прычыне яе дарагазіднасці.

У адпаведнасці з тэорыяй М. Маклюэна, развіццё камунікацыйных сродкаў вызначае агульны характар культуры і абумоўлівае змену гістарычных эпох. Масавае культура, якая складае адметнасць постіндустрыяльнага грамадства і дасягае свайго росквіту ў другой палове XX стагоддзя, мае патрэбу ў шырокіх каналах трансляцыі інфармацыі, якімі і з'яўляюцца сродкі масавай камунікацыі. Масавае культура абумовіла істотныя змены ў сістэме каштоўнасцей, тэмпе і рытме жыцця, што найбольш выявілася ў трансфармацыі інфармацыйнага асяроддзя і спосабаў камунікацыі; яна спрыяла разрыву з традыцыйнай, паколькі ў інфармацыйным грамадстве складваецца прынцыпова іншы тып вытворчых адносін і спосаб распаўсюджвання ды захавання культуры. Працэс усталявання мабільных электронных сродкаў інфармацыі як феномена культуры эпохі глабалізацыі змяняе не толькі статус інфармацыі, але і спосаб нашага мыслення. Адмоўныя тэндэнцыі постіндустрыяльнай эпохі выяўляюцца перш за ўсё ў тым, што сродкі масавай інфармацыі, выконваючы "святы" абавязак фарміравання масавага чалавека, выпяняюць традыцыйныя, непасрэдныя міжасобныя ўзаемадачыненні і кантакты людзей і тым самым спрыяюць іх раз'яднанню.

Карэнныя змены сутнасці камунікацыйнага працэсу звязаныя з тым, што галоўнымі мэтамі пры такіх умовах з'яўляюцца атрыманне, пошук, продаж інфармацыі, у той жа час на другі план адступаюць рэфлексія, творчае ўспрыманне і духоўнае прысваенне інфармацыі чытачом, гледачом, слухачом і г.д. Маштабнае распаўсюджванне і пашырэнне аб'ёму інфармацыі ствараюць сітуацыю, калі чалавек не здольны яе сістэматызаваць і аб'ектыўна ацаніць. У сучасным грамадстве традыцыйная кніжнасць не паспявае абслугоўваць і задавальняць патрэбы няўрымслівага спажаўца, які прызвачаіўся глытаць інфармацыю ў неверагодным аб'ёме і аддае перавагу электронным масмедыям.

Постіндустрыяльная эпоха кідае выклік традыцыйнай кніжнай культуры і ў якасці свайго адметнага сімвала сцвярджае больш дынамічную экранную культуру. Але варта прыгадаць разважанне Э. Тофлера наконт таго, што "камп'ютэры — гэта не звышнатуральныя сілы: яны псуецца, робяць памылкі, звязаныя часам з небяспекай. У іх няма нічога таямнічага і, вядома ж, яны — не "духі" і не "душы", якія існуюць з намі ў адным асяроддзі" (хоць, як сцвярджае той жа мыслер, "яны застаюцца ў ліку самых дзіўных і незвычайных дасягненняў чалавечага розуму").

Аляксандр ПАВЛІЧ

Заслужаная артыстка БССР Ганна РЫЖКОВА.

Фота з хатняга архіва аўтара

У становішчы «невяздной»

Заслужаная артыстка Беларусі Ганна Рыжкова шмат гадоў паспяхова выступала на эстрадзе ў складзе канцэртных брыгад Белдзяржфілармоніі як канферансье і выканаўца паэтычных маналогаў, жартоўных і сатырычных апавяданняў, вяршаваных фельетонаў і камічных рэпрыз.

Дзе толькі ні пабывала Рыжкова за гады канцэртнай працы: ад Краінай Поўначы і Сахаліна да Закаўказзя, Украіны і Сярэднеазіяцкіх рэспублік, ужо не гаворачы пра гарады і паселішчы роднай Беларусі. Адарваная месяцамі ад дома і сям'і, пераадолюючы сотні кіламетраў гастрольных дарог, артыстка-працаўніца разам з вернымі сябрамі па брыгадзе трапляла ў самыя аддаленыя куткі былога Саюза, радуючы людзей шчырасцю пачуццяў і сваім непадробным народным гумарам.

А вось для ўдзелу ў канцэртах за межамі СССР Ганну Рыжкову чамусьці рэдка далучалі. Замежныя гастролі былі для яе «за сямю пячаткамі». Відаць, чыноўнікаў ад мастацтва не задавальняла швэрдая арыентацыя артысткі на своеадметны беларускі рэпертуар вострасацыяльнай накіраванасці.

Але аднаго разу, калі фарміравалася канцэртная група для выступлення перад савецкімі вайскоўцамі, якія знаходзіліся ў Чэхаславакіі паводле ўмоў Варшаўскага дагавору, Міністэрства культуры БССР раптам успомніла пра знамянітую артыстку размоўнага жанру. Ёй прапанавалі весці гастрольную праграму і чытаць са сцэны асобныя літаратурныя творы малых форм, запаяваючы паўзы паміж выступленнямі спевакоў, танцораў, музыкантаў. Ганна Паўлаўна, зразумела, адразу згадзілася.

Старанна падрыхтаваўшы ўсе канцэртныя нумары, калектыў нашых артыстаў спачатку выехаў у Маскву, каб папярэдне паказаць праграму прадстаўнікам Міністэрства абароны СССР. Толькі пасля яе ўхвалы саюзным начальствам можна было выпраўляцца ў Чэхаславакію. Такі парадок існаваў у савецкія часы, і ніхто не меў права яго парушаць.

Нечакана ў дзень здачы канцэртнай праграмы маскоўскай камісіі ранішнім цягніком з Мінска прыбыў яшчэ адзін чытальнік нашай філармоніі Іосіф Лакштанаў (у мінулым артыст Рускага драматычнага тэатра імя М. Горкага). Заўважыўшы на маім твары разгубленасць і здзіўленне (а мне давялося быць кіраўніком той паездкі), Іосіф Пятровіч распачаў размову:

— Георгій Мікалаевіч, не дзівіцеся майму прыезду. Міністэрства культуры з ведама нашых партыйных органаў вырашыла замяніць вядучага праграмы. І я тут абсалютна ні пры чым.

— Але як можна, ні разу не рэпешіраваўшы праграму з вашым удзелам, экспромтам здаваць яе камісіі? Гэта ж якая рызыка! — запярэчыў я Лакштанава. — А што я скажу Рыжковай? Яна так руліва рыхтавалася да гэтай паездкі...

— Не хвалойцеся. Хачу запэўніць, што здача праграмы пройдзе нармальна, — сказаў Лакштанаў. — Вы толькі даверцеся майму прафесійнаму вопыту. А вось прасіць прабачэння ў Рыжковай вам давядзецца самому, мне гэта ніякавата.

ПРАЦЯГВАЕМ ДРУКАВАЦЬ УСПАМІНЫ БЫЛОГА ДЫРЭКТАРА БЕЛАРУСКОЙ ДЗЯРЖАЎНАЙ ФІЛАРМОНІІ ГЕОРГІЯ ЗАГАРОДНЯГА — ЭПІЗОДЫ З ЖЫЦЦЯ КАНЦЭРТНАЙ УСТАНОВЫ САВЕЦКІХ ЧАСОЎ.

СЮЖЭТЫ ЗАКУЛІСНЫЯ

Разумеючы ўласнае бяссілле што-небудзь змяніць у такой няпростай забытанай сітуацыі, я быў вымушаны з цяжкім пачуццём у душы паведаміць Ганне Паўлаўне пра адмену яе замежных гастрольяў. Глыбока абражаная і незаслужана прыніжаная артыстка ледзь стрымлівалася, каб не расплакацца ад крыўды. Не скажышы ні слова на маё паведамленне, яна моўчкі пайшла.

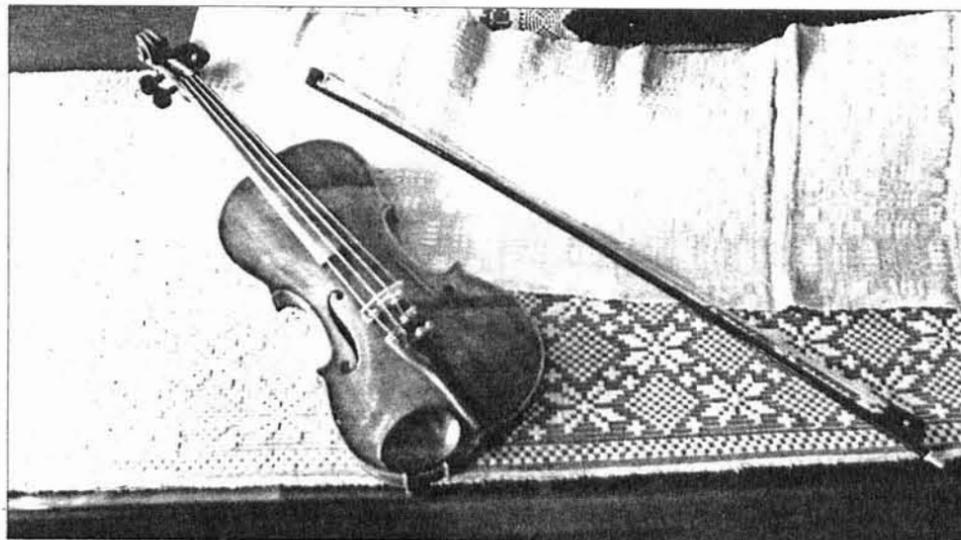
Праграму нашу маскоўская камісія ўхваліла, і гастролі беларускіх артыстаў у Чэхаславакіі прайшлі паспяхова. Але ўсе мы шкадавалі, што тады ў канцэртах перад савецкімі вайскоўцамі не выступала сапраўдны майстар беларускай эстрады Ганна Рыжкова, якая воляю чыноўнікаў ад культуры зусім несправядліва апынулася ў становішчы «невяздной».

У хвасце ўрадавых машын

Нацыянальны акадэмічны народны аркестр імя І. Жыновіча сёлета адзначае сваё 75-годдзе. Дзякуючы унікальнаму выканальніцкаму складу, аснову якога з самага пачатку вызначалі беларускія цымбалы, гэты старэйшы калектыў нашай краіны даўно заваяваў сусветную вядомасць і ўсенародную славу. На яго творчым рахунку шмат выступленняў на розных фестывалях і музычных святах, безліч гастрольных канцэртаў па Беларусі і за яе межамі.

Калі я працаваў дырэктарам Беларускай дзяржаўнай філармоніі, мне пашчасціла ўдзельнічаць ў замежных гастрольях аркестра, якія адбыліся ў ліпені 1974 года ў Польскай Народнай Рэспубліцы. Рыхтуючыся да канцэртнай паездкі, мы ведалі, што ў Польшчы набліжаюцца вялікія ўрачыстасці, з выпадку трыццацігоддзя яе адраджэння. І таму не выключалася магчымасць і нашага ўдзелу ў святочных мерапрыемствах краіны-суседкі. Так яно і сталася: беларускі музычны калектыў сапраўды апынуўся ў эпіцэнтры юбілейных падзей і сваімі канцэртамі вельмі ўпрыгожыў тады свята польскага народа.

Гастролі калектыву жыновічаўцаў пад кіраўніцтвам дырыжора Міхала Казінца па-

чаліся ў Варшаўскім «Тэатры нарадовым», і паказаная на яго сцэне праграма выклікала сапраўднае захапленне ў польскіх слухачоў. Асабліва цёпла і ўсхвалявана прымала публіка нашых спевакоў Валерыя Кучынскага і Вольгу Шутаву, якія ў суправаджэнні аркестра выканалі некалькі польскіх песень, спецыяльна падрыхтаваных да гэтых гастрольяў.

Пасля Варшавы беларускія артысты з поспехам выступілі ў палацах культуры павятовых гарадоў Лодзінскага ваяводства: Петрыкаве-Трыбунальскім і Белхатаве, а таксама перад удзельнікамі злёту польскай моладзі, прысвечаным 30-годдзю Народнай Польшчы (ён праходзіў у маляўнічым лясным масіве Беньямінава, у 40 км ад сталіцы).

А наперадзе, згодна гастрольнаму плану, беларускіх музыкантаў ужо чакалі новыя сустрэчы — на гэты раз са слухачамі Катовіцкага ваяводства. І вось тут падлілінавала адна недарэчная прыгода. Калі аркестр у другой палове дня выехаў на двух аўтобусах з Лодзі ў горад сілезскіх шахцёраў і металургаў, наш калектыў значна апырэдзіла савецкая ўрадавая дэлегацыя на чале з Генеральным сакратаром ЦК КПСС Л. Брэжневым. Прыляцеўшы ў Польшчу для ўдзелу ў юбілейных урачыстасцях, высокі гоць па чаў свой візіт з паездкі ў Катовіцы, дзе быў

запланаваны масавы мітынг польска-савецкай дружбы. Але мы пра гэта нічога не ведалі і трапілі ў вельмі няёмкае становішча.

Ледзь аўтобусы з беларускімі выканаўцамі абмінулі гарадскія ўскраіны і рушылі ў цэнтр сілезскай «сталіцы», як іх спыніла польская міліцыя і не дазволіла ехаць далей. Увогуле ўсё аўта транспарт стаяў нерухомым. На пытанне: «У чым праблема? Мы — беларускія артысты, едзем на канцэрт у парк культуры і адпачынку...» пачулі: «Давядзецца трохі пачакаць. Хутка скончыцца мітынг у Палацы спорту, і пасля ад'езду ўрадавых дэлегацый дарожны рух будзе адноўлены».

Нам нічога не заставалася, як толькі чакаць. Хаця і з вялікім спазненнем, але канцэрт беларускага народнага аркестра на адкрытай эстрадзе Катовіцкага парку ўсё-ткі адбыўся. І прайшоў ён удала, на высокім мастацкім узроўні. А гэтай недарэчнай гісторыі, пра якую я ўспомніў, можна было пазбегнуць, калі б наш творчы калектыў загадзя прыехаў у Катовіцы і не апынуўся ў хвасце ўрадавых машын. Але — што было, то было.

Георгій ЗАГАРОДНІ

Фота забяспечана аўтарам

РУЖАШСЫ — ГАРАЦЬ...

Казімір Лышчынскі (1634—1689) — філосаф, грамадска-палітычны дзеяч XVII стагоддзя. Паходзіў ён са шляхецкага роду Лышчынскіх, чые ўладанні знаходзіліся ў Брэсцкім ваяводстве Вялікага княства Літоўскага (вёскі Лышчыцы, Кустынь, Даброніж, Матыкалы і інш.). Пачатковую адукацыю атрымаў у мясцовай школе, пасля вучыўся ў Брэсцкім езуіцкім калегіуме. Удзельнічаў у ваенных кампаніях — маскоўскай, шведскай, турэцкай. У 1658 годзе ўступіў у ордэн езуітаў у Кракаве, не пакідаючы вучобы ў чатырохгадовай студыі, дзе рыхтаваўся выкладчыкі для езуіцкіх школ. Пасля заканчэння студыі нейкі час выкладаў у Львове, а з 1655 года з'яўляўся памочнікам рэктара Брэсцкага езуіцкага калегіума. У 1666 годзе Лышчынскі пакінуў Брэст і пасяліўся ў сваім маёнтку. Займаўся юрыдычнай практыкай, абіраўся сеймавым паслом ад шляхты Брэсцкага ваяводства (у 1669, 1670, 1672, 1674 гадах). Прывілеем ад 1682 года кароль Ян III прызначыў яго на пасаду брэсцкага падсудка (памочніка суддзі). Ён быў членам трыбунальскага і пісарам карацкага суду. Не абмінаў і педагогічнай дзейнасці (у сваім маёнтку заснаваў школу).

Казімір Лышчынскі грунтоўна вывучаў філасофію, прычым не толькі творы мыслароў і вучоных Старажытнасці, але і сваіх сучаснікаў. Усё гэта знайшло адлюстраванне ў яго рукапісе на лацінскай мове *“О несуществовании Бога”*. Гісторыя жыцця самога Лышчынскага і лёс яго трактата нагадваюць дэтэктыў. Даўні сябра, браслаўскі стольнік Ян Казімір Бжоска быў вінным Лышчынскаму значную суму грошай; калі надышоў час вяртаць пазыку, Бжоска скраў частку трактата (блізу 13 сшыткаў), і паколькі трактат падаўся яму “богазневажальным”, пераслаў рукапіс віленскаму біскупу Канстанціну Бжастоўскаму. Пасля тэксты былі аддадзены на экспертызу тэолагам Віленскай езуіцкай акадэміі, якія прызналі тэксты атэістычнымі. Была адкрыта справа пра атэізм, якую разглядаў духоўны суд; Лышчынскага завочна прызналі вінаватым. Ён быў арыштаваны, прысуд жа духоўнага суда перадалі для зацвярджэння на Гродзенскі сейм.

Бога; а Бог — не реальное существо, а вымышленное, и к тому же химерическое; следовательно, Бог и химера — одно и то же”.

“Религия создана людьми без религии. Благочестие выдуманно людьми, чтобы им поклонялись, как Богу. Страх перед Богом внушен теми, кто его не боится, чтобы их боялись. Вера, о которой говорят, что она от Бога, является человеческой историей. Ложной является логическая, или философская, наука, которая кичится тем, что учит о Боге правильно, и, наоборот, наука, осужденная как ложная, самая истинная”.

“Простой народ в угнетенности своей обманут более расчетливыми людьми выдуманной верой в Бога, и эту его угнетенность они так сохраняют, что если бы мудрецы захотели его от этой угнетенности освободить, открывая истину, то они этим народом и подавляются”.

Абвінавачванні Казіміра Лышчынскага ў атэізме на думку ягоных суддзяў мелі пад

даць даносчыку; іншыя ж былі супраць канфіскацыі, сцвярджаючы, што дзецім падсуднага і без таго будзе цяжка перажыць ганьбу бацькі, да таго ж яны лічылі недапушчальным узнагароджваць даносчыка паловай маёмасці Лышчынскага, бо тое можа разглядацца як заахвочванне данасіцельства. Былі ў падсуднага і абаронцы, сярод якіх — ваявода смаленскі Стэфан Пясечынскі, пісар літоўскі Андрэй Гелгут, пісар брэсцкі Людвіг Пацей. Аднак 10 сакавіка Лышчынскі публічна прызнаў памылковасць сваіх поглядаў. 30 сакавіка 1689 года смяротны прысуд быў здзейснены. Спачатку Казімір Лышчынскі спаліў уласныя творы, пасля яму адсеклі галаву, астанкі вывезлі за горад і спалілі.

Такім чынам, частка рукапісу была знішчана падчас пакарання аўтара, лёс жа другой часткі невядомы. Пра ідэй твора *“О несуществовании Бога”* можна меркаваць і паводле фрагментаў ды тэзісаў, адшуканых у матэрыялах судовых хронік, ды пратако-

лаў, і апублікаваных польскім вучоным А. Навіцкім у 1957 годзе; іх можна рэканструяваць і з эпітафіі, складзенай Лышчынскім яшчэ пры жыцці, а таксама з выказванняў сучаснікаў, сведкаў і ўдзельнікаў працэсу, з *“Доносу”* Я. Бжоскі, з *“Речи Симона Куровича”*, інстыгатора Вялікага княства Літоўскага і з некаторых іншых дакументаў. Паведамленні пра гэты працэс друкаваліся ў парызскім штотыднёвіку *“Газетт”*. Імя Казіміра Лышчынскага ў газеце не згадвалася, гаварылася пра “шляхціца, якога абвінавачлі ў атэізме”. Хоць паведамленні гэтыя і былі надзвычай кароткія, але справа набыла еўрапейскі розгалас.

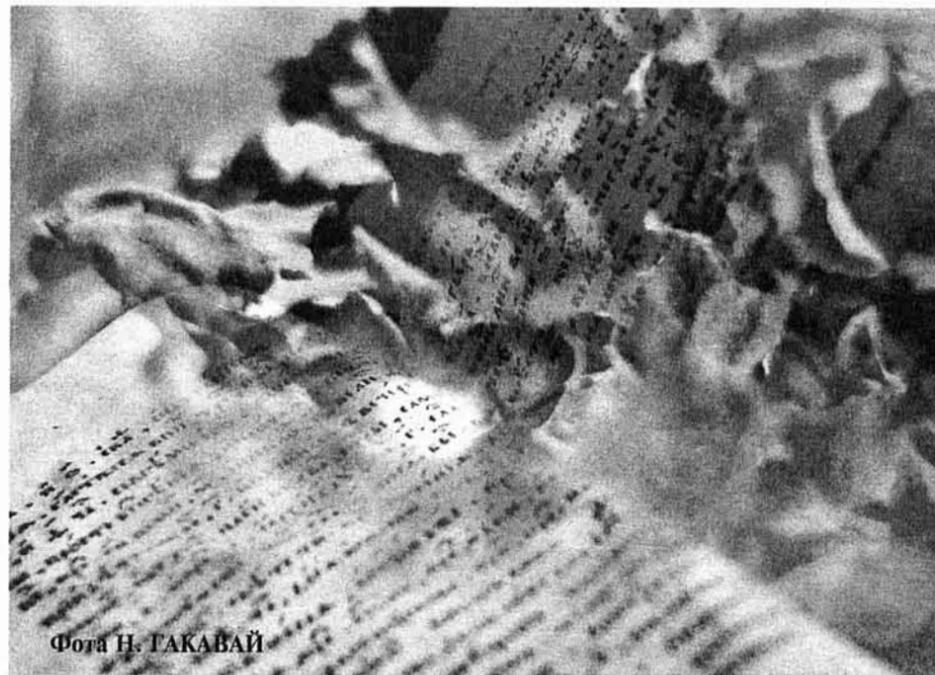
Быў Лышчынскі насамрэч атэістам ці не — мы, бадай, так і не даведаемся: залішне мала дакументаў дайшло да нас, няма і самага галоўнага — знішчаны рукапіс трактата. Фрагментарныя матэрыялы дазваляюць толькі канстатаваць, што Лышчынскі, хутчэй за ўсё, быў філосафам рэнесанснага тыпу, які палічыў магчымым зрабіць палажэнні хрысціянскай веры прадметам аналізу і крытыкі.

Судовы працэс над Казімірам Лышчынскім можна лічыць паказальным: XVII стагоддзе — час барацьбы клерыкалізму з філасофскім вальнадумствам. Пра гэта сведчыць і тое, што на працэсе дамінаваў не юрыдычны, а ідэалагічны фактар, неабходнасць расправы над “атэістам” і “зневажаўнікам Бога”. Звернем увагу і на той факт, што шляхта Брэсцкага ваяводства, якая паднялася ў абарону Лышчынскага, абараняла не “атэізм”, але, найперш, правыя нормы, патрабавала здзяйснення грамадзянскіх правоў і свабод.

*Эй, путник! Будь внимателен,
Проходя мимо этих камней.
Ты их ничем не осквернишь,
Если не погрешнишь против истины.
Учись у них истине.
Даже люди, которые знают,
что есть истина,
Учат, что это ложь.
Благодарное учение мудрецов —
обман!*

(Эпітафія К. Лышчынскага, напісаная ім самім)

Наталія КУТУЗАВА

Фота Н. ГАКАВАЙ

сабою трывалы грунт. Нягледзячы на тое, што Лышчынскі намагаўся растлумачыць філасофскую спецыфіку свайго трактата і тое, што сам твор — проста роздум, а зусім не адмаўленне існавання Бога, суд прызнаў яго вінаватым. Суддзі, зрэшты, разышліся ў меркаваннях наконт самога пакарання. Большасць выказалася за пакаранне смерцю. Так, кардынал Радзійскі лічыў, што Лышчынскага трэба спаліць на вогнішчы ў такім месцы, дзе тое ўбачыць як мага больш людзей. Пазней на гэтым жа месцы варта было б паставіць помнік, што нагадаў бы пра злачыства. Біскуп кіеўскі Залускі прапанаваў больш суровае пакаранне: спачатку адсячы Лышчынскаму руку, якая пісала богазневажаўныя словы, а пасля яго, яшчэ жывога, спаліць на вогнішчы, а попел пусціць на вецер. Аднак біскуп інфлянскі Паплаўскі прапанаваў спачатку адсячы яму галаву. Дыскусію выклікала і маёмасць падсуднага: адны прапаноўвалі яе канфіскаваць і палову ад-

Падарожжа ў Кітай. Старажытны.

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі працуе выстава, якая распавядае пра гісторыю развіцця грашовых знакаў Кітая.

Адзін з сааўтараў гэтага праекта — Пасольства Кітайскай Народнай Рэспублікі ў Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены як сучасныя — папяровыя — купюры, так і старажытныя манеты з каштоўных металаў. Дарэчы, тут можна ўбачыць грашовыя знакі “ўзростам” у чатыры тысячагоддзі!

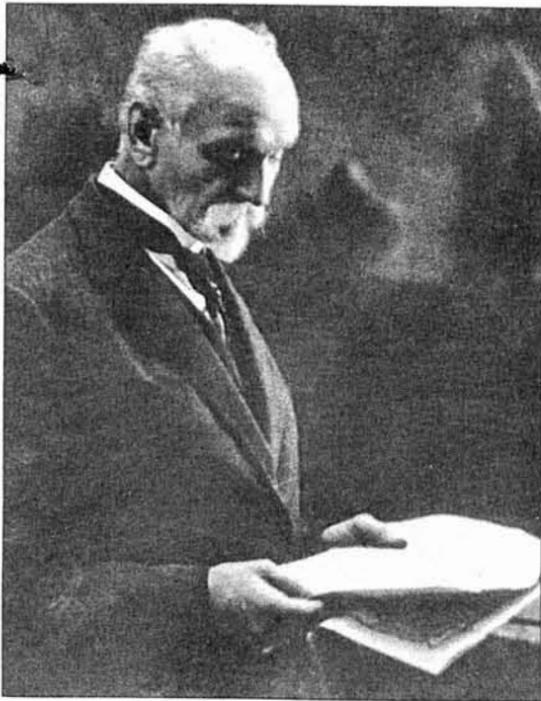
Зразумела, што кожны гістарычны этап меў выключна “свае” грашовыя адзінкі. Тэхналогіі іх стварэння якраз і з’яўляюцца найлепшымі сведкамі палітычнага і эканамічнага ўзроўню развіцця тагачаснай дзяржавы.

У кожнага з нас яшчэ ёсць шанц пераканацца ў гэтым, што называецца, на ўласныя вочы: выстава будзе працаваць да 20 верасня.

Іна ЛАЗАРАВА

«Дзеля свабоды мы ўсе жывём»

Янісу Райнісу — 140

Не забудзьма, што заснавальнікамі і культурнымі ўтрымалнікамі вялікай і слаўтай Літоўска-Беларускай дзяржавы былі беларусы. Іх мова была дзяржаўнай мовай Літвы. Беларускі народ гэта народ старажытнай культуры і цяпер адраджаецца на новае культурнае жыццё.

Яніс РАЙНІС

(З артыкула «Госці Рыгі» ў газеце «Сацыял-дэмакрат», № 58, 9 сакавіка 1924 г.)

Яніс Райніс

Работа для галавы

Хопіць крычаць,
што згінаюць у крук.
Маеце толькі работу для рук.
Мо лепш мазгамі паварушыць,
Перш, чым, спяваючы,
крушні крушыць?
(1897)

Мемарандум

Доўга чакалі мы, доўга.
Мо цэлю вечнасць чакалі;
Зрэдзь штосьці прасілі сабе —
Марылі вымаліць лёс.
Хоць у надзеі жыць можна,
З паслушнымі мольбамаі прыйдзе:
Лепш не чакаць,
што дадуць,
Трэба адважыцца — ўзяць.
(1905)

Вялікая загадка

Люд латышскі хоча мець разгадку,
Патаему прышласці дазнацца.
Родзічы, каб разгадаць загадку,
Не мінайце песні майго сэра;
Вы мілуйце дзённыя турботы,
Міласціну не шкадуйце ў скрусе,
Мілату.
Забудзьце самалюбства.
Лёс ваш —
у абдымках той загадкі.

А разгадаць трэба дома, ў лузе;
Ці арэце, ці жніце ў хайрусе, —
Хай вядзе клубок у таямніцу:
З калайрота ў кросны,
на вадзіцу,
Дзе ўжо песня вымасыла кладку,
Спадкі ахвярэйце на разгадку;
Будзе думаць —
вымкнецца народзе,
Сонечнаму веку дзверы знойдзе.

беларускаму народу «сонечнага шляху ў светлую будучыню». А ў 1929 годзе заснаваў у Латвіі «Таварыства культурнага збліжэння з народамі СССР». Запаветнымі засталіся яго словы, сказаныя ў той дзень (памёр Я. Райніс 12 верасня 1929 г.): «Моцна збліжаць сваю культуру мы хочам з двума вялікімі народамі — беларусамі і велікарусамі. Асабліва сімпатычныя нам беларусы, гістарычна блізкія літоўцам».

Доказам нашых сімпатый да Райніса і латышскай культуры якраз і будуць у гэты юбілейныя дні імпрэзы ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі (вул. Захарова, 28) — 12.09., а 17-й, а ў Літаратурным музеі Янкі Купалы (вул. Янкі Купалы, 4) — 14.09., а 16-й гадзіне.

Сяргей Панізнік,
кавалер Ордена Трох Зорак
Латвійскай Рэспублікі

Крэўныя, загадцы ёсць разгадка:
Кволенкі душой,
або ты ў сіле,
Каб скрануць уласнага народа
Гістарычны воз яго планіды, —
Не спыняйся ў роспачы і блудзе,
Вясняй вялікую задачу
І разгадавай смела,

без астатку
Мудрую народную загадку.
Толькі сам народ і вырашае:
Быць або не быць у супраціве;
Крылы зложа —
выпарыцца, знікне
З ім выратавальная загадка:
ВОЛЬНАЯ ЛАТВІЯ.
(1906)

Пераклад з латышскай мовы
Сяргей ПАНІЗНІК

На здымку: 1926 год, Я. Райніс у Мінску.

Гарачы лёс паэта

Міхася Фядотавіча Карпенку, паэта і публіцыста, якому сёлага споўнілася 75 гадоў, не дужа і ведаюць у Беларусі. Прычына, зразумела, у тым, што друкуецца няшмат, ды і пераехаў у Беларусь, на сваю радзіму, нямногім болей як 10 гадоў таму... Не ўвайшла інфармацыя пра члена Саюза пісьменнікаў СССР (быў прыняты ў творчую арганізацыю ў сярэдзіне 1980-х) і ў даведнік «Беларускія пісьменнікі». Прычына, пэўна, у адным — пісаў і піша па-руску. Хаця і нарадзіўся ў Беларусі, у вёсцы Максімаўка Хоцімскага раёна...

А між тым паэт, у чым арсенале болей як 10 вершаваных зборнікаў, што выдадзены ў выдавецтвах Ашхабада (Туркменія) і Нукуса (Узбекістан), пачынаў пісаць па-беларуску.

Дзіця вайны, вучыўся ў Гродзенскім культпросветвучылішчы, там і пазнаёміўся з Міхасём Васільком. Дзякуючы сапраўды бацькоўскай падтрымцы старэйшага таварыша, добрага літаратурнага настаўніка, надрукаваў свае першыя вершы ў «Гродзенскай праўдзе».

У Беларусі Карпенка паспеў закон-

чыць педінстытут. Працаваў у маладзечанскай абласной газеце. Як кіраўнік літаратурнага аб'яднання спрычыніўся да творчага станаўлення Адама Мальдзіса, Вячаслава Рагойшы. Працаваў у газеце «Піянер Беларусі». Вершы маладога паэта ў свой час ухваліў Максім Танк. Была надрукавана ладная падборка ў часопісе «Полымя». А пасля лёс склаўся так, што Карпенка закончыў Вышэйшую камсамольскую школу ў Маскве і па размеркаванні патрапіў у Туркменістан. Працаваў у рэспубліканскай камсамольскай газеце. Вострае пярэ Карпенкі-нарысіста прыцягнула ўвагу партыйнага кіраўніцтва рэспублікі. І калі паўстала пытанне, каму даручыць узначаліць новую газету ў Краснаводску, то ні ў кога ніякіх сумненняў кандыдатура Карпенкі не выклікала. А ў хуткім часе — новае прызначэнне: рэдактарам абласной газеты ў Ташаўзе.

Міхася Фядотавіч зрадніўся з Туркменістанам, пасябраваў з многімі туркменскімі літаратарамі. Дзве тэмы сталі галоўнымі ў паэзіі колішняга хоцімскага падлетка, які страціў у вайну бацьку:

грознае ваеннае ліхалецце шматпакутнай маці-Беларусі і напружаная барацьба за жыццё і вадзіцу ў Туркменістане. А ў мастацкую тканіну рускіх вершаў чалавека, які заўжды помніў, усведамляў сябе беларусам, пачалі ўплываць беларускія і туркменскія словы. Паэзія Міхася Карпенкі знайшла сябе на старонках газет «Комсомолец Туркменистана», «Туркменская іскра», «Вечерний Ашхабад», часопіса «Ашхабад». Досыць часта вершы нашага земляка гучалі па рэспубліканскім радыё. Многія творы былі перакладзены на туркменскую мову. Калегі па пісьменніцкім цэху высока цанілі грамадзянскую пазіцыю паэта, таму і, відаць, абралі яго дэлегатам на ўсеагульнае пісьменніцкі з'езд. А да 60-гадзя журналіста і пісьменніка ўрад Туркменістана прысвоіў Міхасю Фядотавічу Карпенку званне заслужанага работніка культуры Туркменскай ССР. У свой час сярод чытачоў шырокі рэзананс выклікала паэма беларуса Карпенкі «Калым». А публіцыстычныя артыкулы рэдактара ташаўскай газеты пра несумленнасць чыноўніцтва нарабілі шмат шуму.

На пачатку 1990-х Міхася Карпенку перабраўся ў Беларусь. Жыве як звычайны вясковы пенсіянер у вёсцы Чарняўка на роднай Хоцімшчыне. Паранейшаму піша. З дапамогай чужых сяброў выдаў у Мінску вершаваную кніжку. Зрэчас друкуецца. Уважліва сочыць за літаратурным працэсам у краіне, за жыццём увогуле.

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

ЗАХАРАВА, 19

Пішыце на адрас: 220005, Мінск, вул. Захарова, 19, Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»; e-mail: minsk@lim.by
Адрас у Інтэрнеце — www.lim.by

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва»

— прымае да разгляду выдавецкія праекты самай шырокай тэматыкі;
— выканае ўвесь спектр рэдакцыйна-выдавецкіх паслуг;
— арганізуе рэкламу і прэзентацыю выданняў.

Вул. Захарова, 19,
тэл.: 284-79-65
Ліцэнзія на выдавецкую дзейнасць № 02330/0056810 ад 2 сакавіка 2004 года, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Кнігі можна набыць у Рэдакцыйна-выдавецкай установе «Літаратура і Мастацтва». Тэлефоны аддзела маркетынгу і рэкламнай дзейнасці: 284-79-65; (факс) 284-82-04.

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Літаратура і Мастацтва», рэдакцыя газеты «ЛІМ» смуткуюць з прычыны смерці аднаго са старажытных беларускіх пісьменнікаў, удзельніка Вялікай Айчыннай вайны КАРПЕЧАНКІ Васіля Васільевіча і выказваюць спачуванне родным і бліжнім нябожчыка.

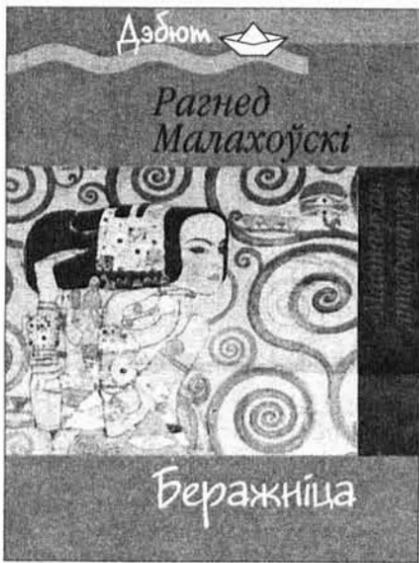
Калектыў Дзяржаўнага літаратурнага музея Янкі Купалы выказвае глыбокае спачуванне супрацоўніцы ЯУМЕНАВАЙ Ліліі Уладзіміраўне ў сувязі з напятай смерцю маці.

**Рагнед МАЛАХОЎСКІ – паэт. Студэнт
2 курса Беларускага дзяржаўнага
эканамічнага ўніверсітэта
(факультэт фінансаў і банкаўскай
справы). Нарадзіўся ў Магаданскай
вобласці (Расія) у верасні 1984 года,
калі бацькі былі там у падарожжы.
Зараз жыве ў пасёлку Нарач. Сябра
суполкі маладых творцаў
“Літаратурнае прадмесце”.
Друкаваўся ў рэспубліканскіх
газетах, часопісах “Польмя”,
“Малалосць”, штотыднёвіку “ЛіМ”,
калектыўным зборніку
“Літаратурны квартал”.
Аўтар кнігі вершаў “Беражніца”.**

БУДУЧЫ бізнесмен-рамантык

— Гэта гучыць неверагодна, але мая будучая спецыяльнасць ніяк не звязана з гуманітарнымі навукамі і тым больш з паэзіяй. Я абраў прафесію эканаміста і ў будучым збіраюся стаць “крутым” бізнесменам... Жартую.

Што да літаратуры, то гэта таксама прафесія, але прафесія творчая. Паэзія дае адпачынак і ў той жа час прымушае жыць не матэматычнымі формуламі, а вобразамі, рыфмамі, тэмамі часам далёкімі ад дакладнасці, якой патрабуе эканоміка. Літаратура — гэта іншы свет, не падобны на той, у якім я жыву, але ў той жа час — падобны, бо жыву паэзіяй. Займацца творчасцю, у прыватнасці — складаць вершы, пачаў у 16 гадоў. Гэта быў якраз той перыяд, калі стала выразна акрэслівацца маё светабачанне, калі я пачаў больш чытаць сур’ёзных кніг, калі пачуццё першага сапраўднага, і ў той жа час, няшчаснага кахання захапіла маё сэрца. Чым больш чытаў, тым больш хацелася сказаць сваё, тое, што набалела і само прасілася на паперу. Прачытаўшы кнігу Міколы Касцюкевіча “Германія”, зразумеў, што паэзіяй трэба займацца сур’ёзна. А яшчэ я люблю музыку. Некалькі музычных твораў ужо напісаў і іх выкарыстоўваюць на радыёстанцыях Беларусі.

Гэтым таксама хачу займацца сур’ёзна. Наша беларуская музыка — неверагоднай прыгажосці і яна вартая таго, каб яе прапагандаваць.

— Думаю, што твая спецыяльнасць і жаданне займацца бізнесам пойдуч на карысць не толькі табе, але і ўсёй беларускай культуры. Грошы ў нашым жыцці ўсё ж многае даюць. Сам ведаеш, што значыць мецэнацтва, фундатарства, спонсарства. Гэта адкрыццё і падтрымка сапраўдных талентаў, выданне вартых увагі кніг, прапаганда нашай найбагацейшай беларускай спадчыны і зацвярджэнне непрызнаных яшчэ твораў пачаткоўцаў. Успомніць хача б вялікую справу вядомага беларускага пісьменніка Леаніда Дайнекі. Ён падтрымаў выданне паэтычнага зборніка творчай моладзі “Літаратурны квартал”, дзе сярод 33 аўтараў і тваё імя. Але зараз не пра гэта. Хачу спытаць пра іншыя публікацыі. Тое, што ты выступаеш з вершамі на старонках вядомых беларускіх выданняў для цябе няўдачы? Што для цябе няўдачы?

— Тое, што я пішу, тое, што ёсць натхненне — гэта, вядома ж, поспех. І тое, што я друкуюся, таксама поспех, але яго б не было без штодзённай і мэтанакіраванай працы. Паэт, які рэгулярна выступае з вершамі на старонках “Польмя”, “Малалосці”, “ЛіМа”, ужо гэтым бяра на сябе адказнасць перад чытачом. Няўдачы на творчым шляху, дзякуй Богу, пакуль мяне абмінаюць. Галоўнае — глядзець на жыццё з аптымізмам, паважаць кожнага чалавека, а тым больш калегу, і адлюстроўваць гэта ў сваёй творчасці. Я ўпэўнены, што поспех тады часцей будзе грукацца ў дзверы кожнай творчай душы.

— Пагадзіся, Рагнед, калі ў творцы на жыццёвым шляху толькі поспехі, то ён хутка прывыкне да іх і не зможа радавацца ім. Разам з поспехамі павінны быць і няўдачы, каб пасля іх адчуць ішчасце. Гэта, можна сказаць, “матэматычная заканамернасць”. Але, думаю, пра няўдачы ты не думаеш. Было б смешна...

— Калі яны будуць, то няхай. Перажывём. Мару заняць сваё месца ў літаратуры, быць пачутым многімі людзьмі, навучыцца падпарадкоўваць сябе натхненню і ўсю ўнутраную энергетыку душы і цела накіроўваць на карысць творчасці і далейшаму жыццю.

— Хто для цябе аўтарытэт?
— Адзіным аўтарытэтам у маім жыцці з’яўляецца бацька. Ён таксама творчы чалавек

— мастак. Я з павагай стаўлюся да ягонага мыслення, светаўспрымання і адносінаў да жыцця. Адно тое, што ён даў мне імя Рагнед — шмат гаворыць пра яго непаўторны ўнутраны свет. Я думаю, што імя дапаможа мне ў жыцці і ў літаратуры. Удзячны бацьку за такі лёсавызначальны падмурак. Да аўтарытэтаў у творчасці стаўлюся асцярожна. Гэта можа захапіць і прывесці да яркага калькавання. Каб стаць прыхільнікам чьёйсьці творчасці, я павінен адчуць яго духоўны зарад, пачуцці і перажыванні. Канечне ж, у творах мастацтва павінен быць і сэнс. А вось форма для мяне не мае значэння.

— Як, на твой погляд, хутчэй самарэалізавацца?

— Каб самарэалізавацца, чалавек павінен быць цярдлівым і мэтанакіраваным, умець рэальна і аб’ектыўна глядзець на жыццё, адчуваць псіхалогію людзей і не завывішаць сваёй самаацэнкі.

— Відаць, што гэтыя чалавечыя якасці табе больш за ўсё падабаюцца і такіх людзей ты больш за ўсё паважаеш. А вось у сабе, што не падабаеш і што хачеў бы змяніць?.. Для той жа хутчэйшай самарэалізацыі.

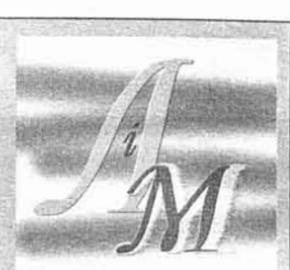
— Чалавек не можа быць толькі станоўчым ці адмоўным. У самой сутнасці людзей закладзена чорнае і белае. І кожны павінен выбраць свае прыхільнасці і свой шлях. Мяне выхоўвалі бацькі, сябры, грамадства ў цэлым. Рысы характару, якія мне не падабаліся, я мяняў сам і займаўся самавыхаваннем. Гэта ўсё адлюстравана ў творчасці. І далей буду паводзіць сябе толькі так. Хачу, каб людзі мяне прымалі такім, які я ёсць.

— І апошняе. Вельмі яркая ў тваёй творчасці тэма кахання. Па напісаных вершах можна здагадацца, што ты, як і твой лірычны герой, перажываеш яго балюча. Адсюль пытанне: каханне і творчасць — паніццё ўзаемазмяняльныя?

— Каханне ўплывае на творчасць, творчасць уплывае на каханне. Але нават закончанаму рэалісту не пашкодзіць кропля творчай рамантыкі. Лічу, што паэт не павінен баяцца кахання. Я радуся, калі гэтае пачуццё доўга не пакідае мяне. Але геніяльныя душэўныя вершы могуць пісацца пад уплывам і іншых пачуццяў.

Зміцер АРЦЮХ

Фота забяспечана аўтарам

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ГАЛОЎНЫ
РЭДАКТАР

Анатоль
КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная рада:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Уладзімір ДАВЫДОЎСКІ
(намеснік галоўнага
рэдактара)
Віктар КАВАЛЁЎ
Янка ЛАЙКОЎ
Інеса ПЕТРУСЕВІЧ
Ірына ШАЎЛЯКОВА
Наталія ЯКАВЕНКА

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск,
вул. Захаравы, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
галоўны
рэдактар — 284-66-73
намеснік галоўнага
рэдактара — 284-66-73

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-81-53
паэзіі, літаратурнага жыцця,
крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прозы — 284-66-73
музыкі, тэатра, кіно
і выяўленчага
мастацтва — 284-81-53
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: minsk@lim.by

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылання на “ЛіМ”.
Рукапісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп’ютэрнага цэнтра
РВУ “Літаратура і Мастацтва”

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
“Выдавецтва
“Беларускі Дом друку”
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79

Індэкс 63856 Наклад 2821
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
07.09.2005 у 11.00

Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь
Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
“Літаратура і Мастацтва”

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 1022

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

**ПРАЦЯГВАЕЦЦА
ПАДПІСКА
НА ІV КВАРТАЛ
2005 ГОДА!**

«Літаратура і мастацтва»

Індывідуальная (індэкс — 63856)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 638562)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 63880)
на 1 месяц — 3800 руб.
на 6 месяцаў — 22800 руб.

«Малалосць»

Індывідуальная (індэкс — 74957)
на 1 месяц — 3600 руб.
на 3 месяцы — 10800 руб.
Ведамасная (індэкс — 749572)
на 1 месяц — 4800 руб.
на 3 месяцы — 14400 руб.
Льготная (індэкс — 00731)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Польмя»

Індывідуальная (індэкс — 74985)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749852)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00727)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.

«Всемирная литература»

Індывідуальная (індэкс — 74863)
на 2 месяцы — 3800 руб.
на 4 месяцы — 7600 руб.
Ведамасная (індэкс — 748632)
на 2 месяцы — 4800 руб.
на 4 месяцы — 9600 руб.
Льготная (індэкс — 00729)
на 2 месяцы — 4000 руб.
на 6 месяцаў — 12000 руб.

«Нёман»

Індывідуальная (індэкс — 74968)
на 1 месяц — 3500 руб.
на 3 месяцы — 10500 руб.
Ведамасная (індэкс — 749682)
на 1 месяц — 4500 руб.
на 3 месяцы — 13500 руб.
Льготная (індэкс — 00728)
на 1 месяц — 3700 руб.
на 6 месяцаў — 22200 руб.